

PROVINCIALE

Ente

D'Errico

3743

MATERA

BIBLIOTECA

U. STIGLIANI

JURIS ECCLESIASTICI

PRÆLECTIONES

FRANCISCO POSSI

MDCCCXXXIII

MDCCCXXXIII

MDCCCXXXIII

42260

JURIS ECCLESIASTICI

PRAELECTIONES

AUCTORE

FRANCISCO ROSSI

METROPOLITANAE ECCLES. NEAP. CANONICO

ET IN REGIO NEAPOLITANO ARCHIGYMNASIO
SACRAE SCRIPTURAE INTERPRETE.

TOM. II.

NEAPOLI AN. MDCCCXVII.

EX PORCELLIANO TYPOGRAPHEO

Publica Auctoritate.

ECCLESIASTICARUM PRAELECTIONUM

LIBER II.

TITULUS I.

De Rerum Divisione.

Rerum Ecclesiarum aliae sunt *spirituales*, aliae *temporales*. Illae ad animarum salutem procurandam sunt comparatae; hae Ecclesiae, et Ministrorum usui inserviunt. Ex spiritualibus porro nonnullae res corporeae sunt, quae scilicet sensibus subjiciuntur; reliquae sunt incorporeales, quae nimirum sensus effugiunt. Primi generis consentur Sacramenta, res sacrae, resque religiosas. Alterius generis sunt virtutes, quae animo intelliguntur. De spiritualibus corporeis rebus acturi sermonem a Sacramentis auspicabimur ex ordine ad reliquas processuri.

TITULUS II.

De Sacramentis.

Sacramentum est invisibilis gratiae visibile signum ad hominum sanctificationem a Deo institutum. Quodlibet autem Sacramentum ex re, et verbis coalescit, quae post sec. XIII. ex Peripateticorum placitis *materia*, et *forma* dici coeperunt. Sacramentorum porro administran-

dorum potestas in Ecclesia condita est, quae per suos ministros illam exercet. Cum vero tota Sacramentorum vis a Christo promanet, ministri mores, et pietas ad eorum efficaciam nil prorsus conferunt. Ceterum licet ministri sint instrumenta ejus, cujus totum est opus (1); potestatem tamen, et voluntatem habere debent. Voluntatem habere dicuntur, si facere intendant, quod Christus instituit, vel quod facit Ecclesia. Itaque ex tribus voluntatibus sive *intentionibus*, quae a scholasticis dicuntur, *habituali*, *virtuali*, et *actuali*, habitualis quidem inutilis censetur, actualis necessaria non est, virtualis satis esse videtur, ea scilicet, quae ita Sacramentum antecedit, ut ex illius vi actus Sacramenti sequatur.

Jam vero Sacramenta suapte vi gratiam conferunt. Damnata est enim Lutheri, et Calvinii sententia, qui Sacramentorum efficaciam a suscipientium fide deducunt. Sacramentorum autem duo sunt effectus. Eorum alter omnibus est communis, nempe gratia, qua justii efficimur; alter tribus tantum Sacramentis animae imprimitur, Baptismo scilicet, Confirmatione, atque Ordine, quae notam i. e. characterem animae insculpunt, quibus distinguamur. Cum vero semel impressus character numquam deleatur, tria isthaec Sacramenta iterare nefas est.

Sunt autem Ecclesiae Catholicae Sacramenta septem, Baptismus, qui aditum aperit adven-

(1) Conc. Trid. Sess. VII. can. 11.

nientibus; Confirmatio, qua robur additur dimicaturis; Eucharistia, quae saluberrimum est animae alimentum; Poenitentia, quae aberrantes reducit; Extrema Unctio, quae semianimes reficit; Ordo, quo sacrorum ministri instituuntur; et Matrimonium, quo numerus Fidelium augetur. Isthaec novae legis Sacramenta omnia quidem in universum Ecclesiae sunt necessaria; sed ratione singulorum quaedam voluntaria dicuntur, quaedam necessaria. Voluntaria sunt Ordo, et Matrimonium; necessaria vero Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, et Sacra Unctio. Ex iis Baptismus quidem omnibus, Poenitentia illis, qui gratiam regenerationis amiserunt, necessaria sunt necessitate *medii*, ut ajunt; reliqua necessitate *praecepti* necessaria censentur.

TITULUS III.

De Baptismo, et ejus Effectu.

Ex Baptismate, quod primum inter Sacramenta suscipitur, *incipit omnis fidei origo, et ad spem vitae aeternae salutaris ingressio*, ut ait Cyprianus. Dicitur autem a Graeca voce βαπτίζω, quae *mergere, abluere* sonat. Per baptismi enim aquam originalis culpa diluitur, coque ex fonte novus homo reviviscit, atque emergit ad gratiam.

Triplicem baptismum agnoscit Ecclesia, *fluminis* scilicet, *sanguinis*, et *flaminis*. Fluminis baptismus constat ex aqua, et verbo. Ba-

ptismus sanguinis dicitur, ubi quis pro Christo occumbit: martyrio enim totum baptismi Sacramentum compleri, ait Augustinus (1). Baptismus flaminis est, ubi quis moriens vehementi baptismi desiderio flagrat, quo lavari non potest (2).

Conficitur baptismus ablutione aquae, et verborum a Christo praescriptorum pronuntiatione. Non enim aqua est Sacramentum, sed ipse aquae usus, adjunctis verbis. Baptismi itaque materia est aqua naturalis, quae tamen commixtione, aut artificio in aliam naturam non migraverit. Quapropter nec lutum, nec jus, neque aqua stillatitia ex floribus ad baptismum adhiberi possunt; cum contra aqua pluvia, fluvialis, marina, et aqua venarum metallicarum, quam *mineralem* appellant, ab usu baptismi non excludantur.

Baptismi autem forma est, quam Christus praescripsit, ubi Apostolos in universum orbem mittens jussit, baptizare omnes Gentes *in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Iis ex verbis isthaec formula exsculpta est: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Sp. Sancti*. Quamvis vero quis reticeat pronomen *ego*, tamen utiliter baptizat; illud enim tacite subest in verbo *baptizo*. Non absimili sane pacto si nomen Ministri supprimatur, verum baptis-

(1) Can. Catechumenum 37. Dist. IV. de Consecr.

(2) Cap. Debitum 4. de Baptism. Cap. Apostolicam 2. de Presbyt. non baptiz.

ptisma confertur: veluti si quis more Graecorum ita formulam extulerit: *Baptizetur servus Christi in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti*. Quin imo si quis Latinae linguae ignarus non dolo, sed imperitia syllabas corrumpat, ut dicat, *Ego te baptizo in nomine Patria, Filia, Spiritu Sancta*, modo veram personarum notionem concipiat, eum baptizare, edixerunt Pontifices (1). Licet etiam quavis lingua formulam efferre, modo idem, quod Latine significetur. Ceterum formula cum ablutione conjungenda est: quamvis nihil referat, utrum ablutio fiat per unicam, an per triplicem immersionem, per effusionem, an per adspersionem aquae in plures baptizandos; dummodo caput baptizandorum aqua pertingat. Quamobrem ubi non fuerit exclusus ab utero foetus, aut exitus expectandus, aut caput, si prodierit, abluendum.

Jam vero, urgente necessitate, minister baptismi est quilibet homo, sive clericus sit, sive laicus, sive mas, seu femina; sive haereticus, seu Judaeus, aut Paganus, dummodo facere credat, quod facit Ecclesia; et materia, formaque a Christo praescripta utatur. Nam, ut ait Pontifex, *sive ab adultero, vel a fure datum fuerit baptisma, ad percipientem munus pervenit illibatum: quia vox illa, quae sonuit per columbam, omnem maculam humanae pollutionis exclusit, qua declaratur,*
ac

(1) Can. Retulerunt 86. Dist. IV. de Consecr.

ac dicitur, hic est, qui baptizat in Spiritu Sancto, et igne (1). Tantum seipsum neminem baptizare posse, rescripsit Innocentius III. Quemadmodum enim in carnali, ita et in sacramentali generatione alius debet esse, qui spiritualiter generat, et alius, qui spiritualiter generatur (2). Ceterum, semota necessitate, jure ordinario legitimus et primarius baptismi minister est Episcopus, et Presbyter, atque ex eorum consensu Diaconus. Gradus autem sunt constituti, quibus ad quemque ordinem baptizandi facultas perveniat; scilicet ut, si desit dignior, ad minus dignum descendat. Illud autem certum est, in privatis domibus, nisi magna ex necessitate, aut ob summam personae dignitatem, neminem baptizare posse, quod Clemens V. in Concilio Viennensi praescripsit (3).

Praeter ministrum operam suam in hujusmodi administratione Sacramenti praebent Patrini. Ii fidem infantium in se suscipiunt, seque sponsores, ac fidejussores pro ipsis offerunt. Itaque ipsorum est, erudire pueros Evangelica doctrina, eorumque mores instituere, ut in maturiori aetate constituti datam fidem persolvant (4). Quamobrem ab hoc munere excluduntur haeretici, pagani, Judaei, quique alienis curis abstinere debent Regulares: *Non licet Ab-*

(1) Can. Secundum 8. Dist. XIX.

(2) Cap. Debitum 4. de Baptism.

(3) Clement. un. de Baptism.

(4) Can. Vos autem omnia 105. Dist. IV. de Consecrat.

Abbati, vel monacho, de baptismo suscipere filios, nec commatres habere, edixerunt Antissiodorensis Concilii Patres (1).

Porro baptismi capaces sunt omnes volentes, aut certe non repugnantes. Hujusmodi sunt infantes, qui etsi ipsi adsentiri non possunt, per fidejussores tamen, sive paternos profitentur, et in fide Ecclesiae baptizantur. Non absimili sane pacto aegri, muti et surdi, quorum vice alius profitetur, recte baptismum suscipiunt (2). Dormientes autem, et amentes adultos, si prius baptismi suscipiendi propositum habuerint, in necessitatis articulo consuevit Ecclesia baptizare, uti Arelatensi Archiepiscopo rescripsit Innocentius III. (3).

Per Baptismum deletur peccatum ab origine contractum in infantibus, et in adultis etiam alia peccata tolluntur, si ex animo eos poenituerit; licet ad virtutis exercitationem fomes, et concupiscentia supersit. Praeterea baptizatis remittuntur poenae omnes spirituales, et via in caelum aperitur. Postremo per baptismum character animae imprimitur, ut propterea iterari nequeat ne baptismus quidem ab haereticis collatus; modo forma non fuerit corrupta. Ceterum si de baptismi veritate dubitetur, conferendus est sub conditione: *si non es baptizatus, ego te baptizo* (4).

(1) Can. Non licet 103. ead.

(2) Can. Parvuli 74. ead.

(3) Cap. Majores 3. h. t.

(4) Cap. Quoniam 19 de Sent. Excomm. in VI.

TITULUS IV.

De Sacramento Confirmationis.

Post acceptam per baptismum fidem, Confirmatione robustiores ad praelium adversus diabolum depugnandum evadimus. Hoc sacramentum per manuum impositionem, et sacri chrismatis in fronte inunctionem, adjecta formula, confertur. Chrisma autem conficitur apud Latinos (a) ex oleo, et balsamo per consecrationem, quae ab Episcopo quotannis in Coena Domini peragitur (2) (b). Isthac commixtio balsami si omittatur, et quis oleo tantum consignetur, Sacramentum non iterandum, sed caute supplendum, quod incaute fuit praetermissum, rescribit Innocentius III. (3).

Apud Graecos presbyteri sunt ordinarii Confir-

(a) Graeci praeter oleum, et balsamum in conficiendo chrismate adhibent triginta quinque aromatum species, addita non exigua vini quantitate.

(2) Cap. Pastoralis 1. de Sacram. non iterand.

(b) Consecrabatur olim Chrisma in Occidente omni tempore, uti colligitur ex Concilio Toletano 1. can. 20., prout scilicet Ecclesiis eo erat opus. Post seculum VI. mos inolevit, ut tantum in Coena Domini Chrisma consecraretur. Hinc mentitur more suo Isidorus Mercator, ubi Fabianum Papam inducit scribentem, ut chrisma singulis annis in Coena Domini benedicatur. Can. Litteris 18. Dist. III. de Consecr.

(3) Cap. De quibus 2. de Sacram. non iterand.

firmationis ministri. At in Latina Ecclesia presbyteri olim, absentibus, aut veniam dantibus Episcopis, consignabant. Luculentissime id demonstratur ex Concilio Toletano 1. (1), Arausicano (2), et Epaunensi (3). Romanis autem presbyteris Confirmationis Sacramentum conferre omnino erat interdictum. Id fortasse in causa fuit, quapropter, Ecclesiae Rom. moribus in alias Occidentales Ecclesias sensim illatis, seculo VI. Occidentales presbyteri baptizatos consignare desierint. Tridentini Patres veterem Ecclesiae traditionem secuti unum Episcopum ordinarium Confirmationis ministrum pronunciarunt (4).

Porro Confirmationis effectus duo sunt, gratia nimirum, et characteris impressio. Per gratiam armamur ad pugnam. Apposite Eusebius Emissenus, seu quisquis sub eo nomine latet: *baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam* (5). Quare Christianos per Confirmationem *perfici* (6), *consummari* (7), *roborari* (8) passim veteres dixerunt. Confirmati autem non secus ac baptizati, atque sacro Ordine initiati, proprio characterе obsignantur. Inde fit, ut Christiani per

(1) Conc. Tolent. I. can. 20.

(2) Conc. Arausic. can. 2.

(3) Conc. Epaunens. can. 15.

(4) Conc. Trid. Sess. VII. de Confirm. can. 3.

(5) Euseb. Emissen. Homil. de Pentecost. —

(6) Conc. Eliberit. can. 77.

(7) Cyprian. epist. 73.

(8) Euseb. Emiss. loc. cit.

per confirmationem Christi milites evadant, et consignatio perpetuo manens (1) iterari non possit (2).

Antiquitus statim post baptismum Confirmatio conferebatur. Id ea de causa invaluit, ut, quoad ejus fieri poterat, Confirmatio sacramento illuminationis conjungeretur. Mos iste apud Graecos adhuc obtinet. At in Ecclesia Latina mutata disciplina est, ex quo Episcopi a baptismo conferendo cessarunt. Cum enim presbyteris fuerit Confirmatione administranda interdictum, et Episcopi baptismum raro admodum conferrent, utrumque Sacramentum seorsim dari coepit.

Illud heic adverti debet, Confirmationi sponsores adesse oportere, qui consignandos Episcopo assistant. Olim quidem, ubi statim post baptismum Confirmatio conferebatur, iidem in baptismo, ac confirmatione susceptores adhibebantur. Sed post seculum fortasse VI., a baptismo confirmatione sejuncta, proprius Confirmationis sponsor adest, qui et Christianus sit, oportet, et confirmatum possit verbo, et exemplo ad spirituales pugnam inflammare.

TI-

(1) Augustin. *contr. Parmenian.* cap. 13.

(2) *Conc. Toletan. VIII. can. 7.*

TITULUS V.

De Eucharistia.

Eucharistiae nomen Graece sonat *gratiarum actionem*. Ea quoniam in Missae sacrificio peragitur, propterea Sacramentum Corporis, et Sanguinis Christi, quod in Missa continetur, *Eucharistia* nuncupatur. Per hoc Sacramentum Christum praesentem habemus. Substantia enim panis, et vini convertitur in Corpus, et Sanguinem Christi per *transubstantiationem*, h. e. mirabilem conversionem, qua tota, et integra substantia unius rei transfunditur in totam et integram substantiam alterius. Hujusmodi itaque Sacramentum signum simul est, et res significata. Signum est species panis, et vini; res significata est ipse Christus, qui totus et integer est sub panis specie, et sub quavis ipsius speciei parte; totus item sub vini specie, et sub ejus partibus existit (1).

Eucharistiae materia duplex est, panis nempe, et vinum, quamvis ipsum Sacramentum sit unum. Panem autem triticeum esse, oportet. Nec refert, azymus sit, quo Ecclesia Latina utitur, an fermentatus, quo utitur Graeca Ecclesia. Ceterum panis ex farre, oryza, fabis, milio, castaneis, leguminibus, aliisque id genus non est vera hujus materia Sacramenti

(1) *Conc. Trid. Sess. XIII. cap. 3. et 4.*

ti (1)^a. Communi enim loquendi usu panis nomine triticeum intelligimus, et quidem aqua elementari confectum, non rosacea, aut melle, lacte, vel oleo compactum, per quae panis in aliam materiam transit.

Vinum vero debet esse ex uvis expressum. Hinc vinum omphacium, acetum, quod vini naturam acescendo deposuit, ab hoc Sacramento rejicitur (2). Vino autem aqua est admiscenda, quod Christum peregissee constanti traditione accepimus. Hinc a Patribus Trullanis damnati fuerunt Armenii, qui ut suam de una in Christo natura doctrinam firmarent, in solo vino sacra mysteria celebrabant (3). Non absimili sane pacto inter haereticos Ecclesia numeravit Encratitas, qui propterea et *Hydroparastatae*, et *Aquarii* audierunt. Ii loco vini meram aquam in Eucharistia consecrabant (4).

Forma consecrationis Eucharistiae alia est in pane, alia in vino, utraque ex Christi ore sumta. Christus enim in consecrando pane his verbis in coena usus est: *Hoc est corpus meum*: vinum vero hac formula consecravit: *Hic est calix sanguinis mei*. Hinc Eugenius in Decreto ad institutionem Armeniorum docet, Eucharistiae formam esse verba ipsa Iesu Christi; qui hoc Sacramentum confecit. Et ipsi Graeci in

Con-

(1) *Can. In Sacramento 5. Dist. II. de Consecr.*

(2) *Can. Cum omne 7. Dist. II. de Consecrat.*

(3) *Conc. Trullan. can. 32.*

(4) *Epiphan. Haeres. XLIX.*

Concilio Florentino professi sunt, verbis Christi elementa in ejus corpus, et sanguinem transmutari. Idem porro inculcant veteres Ecclesiae Patres Tertullianus (1), Nazianzenus (2), Chrysostomus (3), Epiphanius (4), aliique.

Hujus Sacramenti minister est solus presbyter. Hinc Nicaeni Patres praeter regulam esse ajunt, *diaconos*, qui *offerendi sacrificii potestatem non habent, his, qui offerunt, corpus Christi porrigere* (5). Et Concilium Arelaten- se I. diaconos reprehendit, quos plerisque locis offerre cognoverat (6). Quamvis autem haec vera sint, illud certe in dubium revocari non potest, diaconos in veteri disciplina tamquam Episcoporum, et presbyterorum ministros Eucharistiam populo distribuisse, et detulisse ad absentes (7). Quod quidem institutum in Oriente mansisse videtur, cum in Occidentalibus Ecclesiis calicem populo diaconi praebere consuescerent (8). Eucharistia itaque ab unis presbyteris offerebatur. Tantum si necessitas urgeret, et juberent presbyteri, diaconis Eucharistiam populo offerre licuit. Ad rem Patres Concilii Charthaginiensis IV. *Diaconus, praesen-*

(1) *Tertull. lib. IV. adv. Marcion. cap. 40.*

(2) *Nazianz. Orat. II. de Paschat.*

(3) *Chrysost. Hom. de prodit. Jud.*

(4) *Epiphan. Anchor. n. 57.*

(5) *Conc. Nicaen. can. 18.*

(6) *Conc. Arelatens. I. can. 15.*

(7) *Justin. M. Apol. 21.*

(8) *Cyprian. de Lapsis.*

sente presbytero, Eucharistiam corporis Christi, si necessitas cogat, jussus eroget (1). Ista haec disciplina fortasse seculo XII. desuit. Ceterum in nova disciplina unis presbyteris Eucharistiam populo offerre licet. Id tamen Episcopi, et Parochi proprio jure, reliqui presbyteri veluti ex dispensatione faciunt. Hinc Clemens V. in Concilio Viennensi Catholica communione Monachis interdixit, qui clericis, aut laicis sine speciali parochorum licentia Eucharistiam ministrarent (2). Sed legem vicere mores, et jus Parochorum ad viaticum, et Paschalem communionem redactum est.

Jam vero cum omnes mortali peccato involuti ab hoc Sacramento arceantur, etiam presbyter ab eo conficiendo abstinere debet, nisi necessitas urgeat, et copia confessarii desit, apud quem culpam emendet. Ea enim in specie ipsi celebrare licebit, dummodo, quamprimum poterit, expleta Missa, peccata confiteatur (3). Quin nec licet, nisi jejunis, et semel in die Missam celebrare, praeterquam in Christi natali die, vel urgente necessitate (4): et jubetur Sacerdos hostiam ab se consecratam sumere, nisi velit ab Ecclesiae liminibus arce-

(1) Conc. Carthag. IV. can. 38.

(2) Clement. I. de Privileg.

(3) Conc. Trid. Sess. XIII. cap. 7.

(4) Cap. Consuluisti 3. de Celebrat. Missar. c. 4.

ri, et per annum a Missarum celebratione suspendi (1).

Porro ad Eucharistiam admittuntur omnes, modo ad eam aetatem venerint, qua corpus Domini possint dijudicare (a): quod Episcoporum, et Parochorum judicio aestimari solet. Quin et corporis periculosa infirmitate vexati Eucharistiam, quae viatici nomine (b) designatur, sumunt: nec ab ea arceatur oculi peccatores. At publicis peccatoribus, quique histriones agunt, scenicamque artem exercent, Eucharistiae communionem interdixerunt veteres Patres (2).

Pri-

(1) Can. Feracta 10. Can. Relatum 11. Dist. II. de Consecr.

(a) Antiquitus ipsi infantes ab hoc Sacramento non arcebantur, utque ante communionem luc sugere permittebatur, si eo opus haberent. Ista haec disciplina stetit in Occidente usque ad seculum XII. At in Ecclesia Orientali adhuc infantes ad Eucharistiam admittuntur. Aroud. lib. III. de Sacram. Euchar. cap. 11.

(b) In veteri disciplina quoddam Viaticum designabat, quidquid morientibus iter in alteram vitam muniebat. Videsis Albaspin. Observat. lib. I. cap. 11. Viaticum autem datur morientibus, etiamsi peccatis illigati vixerint, nec nisi in infirmitate poenitentiam petierint. Conc. Carthag. IV. can. 76. Quod si morbi pertinacia deglutire non sinat, aut periculum vomitus instet, viaticum infirmis administrari non debet. Ceterum, quod olim nulla solemnitate deferrebat viaticum, post Berengarii deliramenta, lumine praecedente, in habitu decenti, ac honorifice deferri, jussit Honorius III. cap. Sane 10 de Celebrat. Missar. c. 4.

(2) Cyprian. epist. LXI. ad Euchratium. Conc. Arelat. I. can. 5.

Primis Ecclesiae seculis in pluribus Ecclesiis mos ille obtinebat, ut quotidie Eucharistiam sumerent fideles. Istaec consuetudo sub initium seculi V. adhuc Romae stabat: *Scio Romae*, ait Hieronymus, *hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant, quod nec reprehendo, nec probo* (1). Idem moris eodem tempore in Hispania, et in Africa servabatur, uti testatur ipse Hieronymus (2), et Augustinus (3). At, avita caritate defervescente, eo res rediit, ut plerique fideles vel semel in anno, vel numquam Eucharistiam sumerent (4). Quapropter seculo VI. Concilii Agathensis Patres edixerunt, *ut seculares, qui in Natali Domini, Pascha, et Pentecoste non communicaverint, Catholici non credantur*. At Concilium Lateranense IV. temporum iniquitatem, et collapsam disciplinam commiseratum statuit, ut fideles omnes ratione utentes saltem in Paschate Eucharistiae Sacramentum suscipiant, alias Ecclesiae communione interdicantur, et mortui Ecclesiastica careant sepultura (5): quod et Concilium Tridentinum confirmavit (6).

TI-

(1) Hieron. Ep. 1. ad Pammach.

(2) Id. Epist. XXVIII. ad Lucin. Baetic.

(3) Augustin. Epist. CXVIII. ad Januar.

(4) Chrysost. Hom. XVII. in Ep. ad Hebr.

(5) Cap. Omnis 12. de Poenit. et Remiss. c. 4.

(6) Conc. Trid. Sess. XII. can. 9. de Euchar.

TITULUS VI.

19

De Missarum Celebratione.

Quae a Latinis *Missa* dicitur, a Graecis *Λειτουργία* *Liturgia* nuncupatur, quo sane nomine omnia sacra officia, precesque publicae designantur. Sed quemadmodum *Liturgia* Eucharistiae celebrationem plerumque apud veteres denotat; ita et *Missae* nomine posteriori aevo officium Eucharisticum indicatur. Sub Ecclesiae incunabula sacra Liturgia simplicissima fuit, temporum ratione ita postulante (1). Pace Ecclesiae reddita, certa pompa, certoque caeremoniarum apparatu sacra mysteria celebrari coeperunt. Non idem tamen ritus ab omnibus Ecclesiis fuit receptus: etenim et in Oriente, et in Occidente pro Ecclesiarum diversitate diversa fuit liturgiae ratio. Et licet lapsu temporis Occidentales Ecclesiae pleraeque omnes Romanam adsciverint liturgiam, remanet adhuc in Ecclesia Mediolanensi ritus Ambrosianus, et ritus Mozarabicus (a) in aliquibus Ecclesiis Hispanis.

Jam vero *Missa* alia erat Catechumenorum, alia Fidelium. Vetus Arcani disciplina postula-

(1) Justin. M. Apol. II.

(a) Occupata ab Arabibus Hispania, Christiani iis permixti Mixtarabes, et corrupto vocabulo Mozarabes dicti sunt, eorumque liturgia Mozarabica appellata.

labat, ut sacra mysteria paganos, Judaeos, haereticos, excommunicatos, ipsosque poenitentes laterent. Quapropter ii ad eam sacrae liturgiae partem, quae psalmodiam, Scripturarum lectionem, et peculiare pro Catechumenis preces continebat, admittebantur; a reliqua liturgia, cui tantum communicantes intererant, excludebantur. *Missae* itaque *Catechumenorum* communes communicantium preces ad altare antecederant, ita dicta, quod olim major esset catechumenorum, quam poenitentium, aliorumque numerus. *Missae Fidelium* ab Oblatione incipiebat, eique communicantes tantum adesse poterant. Ea de causa post *Missam* Catechumenorum omnes dimittebantur, clausasque januas diaconi, et subdiaconi custodiebant, quo profanum vulgus arceretur. Sed posteriori aevo, deficientibus Catechumenis, eorum *Missae* cessavit, ac nemo *Fidelium* *Missae* interesse prohibetur.

In *publicam* quoque, et *privatam* *Missae* dividi solet. *Publica*, quae et *legitima*, et *conventualis*, et *capitularis*, et *major* appellari solet, ea est, ad quam populus cum suo Pastore convenit, et communicat, propterea a veteribus *Collecta*, et *Synaxis* nuncupata. At *privata* *Missae* illa dicitur, quae sine caeremoniarum apparatu a solo sacerdote, uno dumtaxat ministrante, celebratur, seu nemo intersit, sive unus sacerdos, sive etiam alii Eucharistiam sumant (a). *Privatae* *Missae* semper

(a) *A privata Missa differt solitaria, quam, nemine*

in Ecclesia receptae, quae profecto *publicae* etiam ea de causa vocari possunt, et quia in ipsis populus spiritaliter participat, et quia pro omnibus fidelibus celebrantur (1). Huc etiam referri potest *Missae*, quae vulgo *Sicca*, et *Nautica* vocatur, quae sacrae liturgiae seriem servat praeter oblationem, canonem, consecrationem, et summionem. Ea aliud non est, nisi verae *Missae* simulacrum; et in mari celebrari consuevit ob effusionis periculum. Seculo XIII. et deinceps in usu fuit frequentissimo: at hodie ubique passim in desuetudinem abiit.

Porro mos ille olim in Ecclesia servabatur, ut Fideles oblationis tempore res sacrificio peragendo aptas praecipue panem, et vinum ad altare deferrent. Hujusmodi oblationes sacrificii veluti pars eensebantur, offerentium nominibus per Diaconos publice recitatis. Ex hisce oblationibus elementa ad Eucharistiam desumebantur; reliqua clericis alendis, sublevandisque pauperibus inserviebant. Ubi apud Latinos pa-

mine ministrante, et nemine praesente, unus celebrat Sacerdos. Hujusmodi *Missae* auctores Monachi in suis solitariis cellis, ex quibus reliqui presbyteri eam accipere. Pleraque concilia solitariis *Missis* bellum indixerunt. At non defuere, qui eas mordicus retinerent, inter quos Petrus Damianus in libello, quem Dominus vobiscum inscripsit. Ceterum utcumque ea de re sit, iamdiu in Ecclesia in more est positum, ut unus Sacerdos, uno tantum praesente, et ministrante, *Missam* celebrare possit.

(1) Conc. Trid. Sess. XVII. de Sacrif. Miss. cap. 9.

panis azymus, qui a clericis parabatur, ad Eucharistiam conficiendam adhiberi coepit, loco panis ac vini farina ad altare delata est. Cum porro, deficiente Fidelium caritate, Eucharisticus panis raro sumeretur, ut modicum farinae in id opus sulliceret, ipsius farinae loco seculo XII. denarii offerri coeptarunt. In principio aut pauperibus erogabantur, aut sacrificii usui inserviebant. Lapsu temporis Clerici, quibus ex Ecclesiae aerario satis alimentorum erat, sibi eos vindicarunt. Id in causa fuit, quapropter Fideles ab hujusmodi denariorum oblationibus cessarunt.

Ubi panis, ac vini oblationes e medio sublatae, Missarum honoraria recepta. Eorum nomine certa pecuniae quantitas designatur sacerdoti oblata, quo specialem in sacrificio offerentis recolat memoriam. Honoraria porro in sui usum clerici verterunt: eaque disciplina seculo XI. passim obtinebat. Hinc missae pro singulis ita speciatim celebratae, ut earum fructus, quoad ejus fieri posset, uni offerenti cederet. Ceterum licet pro unis offerentibus Missae speciatim celebrentur, quod tamen offertur sacrificium, omnibus prodest, totamque Ecclesiam complectitur (1). Tot autem Missas sacerdotes celebrare debent, quot honoraria acceperunt, licet ea sint legitimo stipendio minora; secus enim datam offerentibus fidem fallerent. Quare qui Missam celebrare cogitur ratio-

(1) Conc. Trid. Sess. XXI. cap. 7.

tionem beneficii, aut Cappellaniae, non potest pro eadem Missa novam elemosynam accipere. Jure itaque Alexander III. eorum sententiam damnavit, qui contendebant, nec contra justitiam, nec contra promissam fidem moliri eos, qui pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre auderent.

Antiquitus sacra mysteria quotidie non peragebantur. Seculo XI. vix Dominica die sacra fiebant, et in Martyrum natali die, diebusque jejuniorum. Augustini aeo licet sacram synaxim agere possent Fideles; tamen alibi omnibus diebus, alibi Sabbato tantum, et Dominica die, alibi tantum Dominica offerebatur (1). Sensim ex recepto in Ecclesia Romana more invaluit, ut singulis diebus sacra fierent. Ceterum quibus diebus Missa conventualis non agebatur, privatas Missas celebrare licebat, nonnullis diebus exceptis tam apud Graecos, quam apud Latinos. Graeci sane sacris mysteriis agendis abstinent per totam Quadragesimam, exceptis Sabbato, Dominica, et festo Annunciationis. Latini vero Missam non celebrant Feria sexta in Parasceve, et Sabbato majoris hebdomadae. Quibus autem diebus Graeci a sacrificio cessant, praesantificatorum missam celebrant: quod et Latini feria sexta majoris hebdomadae faciunt.

Liturgicis diebus per tria priora, et amplius secula unam Missam in singulis Ecclesiis celebra-

(1) Augustin. epist. CXVIII.

brari, moris fuit. At sensim invaluit, ut ab uno eodemque Sacerdote certis ex causis, certisque diebus plures Missae agerentur (1). Ubi vero plures Missae celebrabantur, Sacerdotes Eucharistiam in omnibus sumere, jusserunt Toletani Patres, per annum communionis gratia interdictis, qui Ecclesiasticae regulae obniterentur (2). Sed tandem seculo fortasse XII. unam quolibet die Missam a singulis Sacerdotibus celebrari, voluere Pontifices, excepto die Nativitatis Dominicae, et ubi necessitas aliud suadeat (3).

Illud postremo praeteriri non debet, Missas celebrari oportere in Ecclesiis consecratis, aut certe jussu Episcopi benedictis. Quod si necessitas sacra mysteria in Ecclesia celebrare non sinat, sub dio, in tentoriis, in navi, ea peragi possunt; modo tabula altaris consecrata, ceteraque ad id opus necessaria non desint, uti Moguntini Patres praescripserunt (4). Quamvis autem haec vera sint, Tridentini Patres edicto vetuerunt, ne Episcopi in privatis domibus sacrificium peragi patiantur (5).

TI-

(1) *Bona lib. I. Rer. Liturg. cap. XVIII.*

(2) *Conc. Tolet. XII. can. 5.*

(3) *Can. Sufficit 53. Dist. 1. de Consecr. Cap. Consuluisti 3. de Celebrat. Missar.*

(4) *Can. Concedimus 30. Dist. I. de Consecrat.*

(5) *Conc. Trid. sess. XXII. de observ. in celebr. Miss.*

TITULUS VII.

De Poenitentiis, et Remissionibus.

Lapsi post baptismum Poenitentia resurgunt. Est autem Poenitentia novae legis sacramentum, quo relapsis corde dolentibus, confessis, et poenas peccatis debitas luentibus, per Sacerdotis absolutionem peccata remittuntur. Hujus Sacramenti quasi materia, partesque sunt Contritio, Confessio, Satisfactio; etsi etiam peccata materia remota dicantur. Forma vero verbis illis continetur: *Ego te absolvo*; quae perspicua esse debent, atque ore pronunciata; ut absens quis, et per epistolam absolvi nequeat.

Jam vero Contritio est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero. Ea talis esse debet, quae gravissimum quemcumque dolorem superet caducarum rerum causa conceptum. Nec refert, quod is dolor minus afficiat sensum, quam dolor rerum creatarum causa conceptus, modo praeter ceteris doloribus corripiat voluntatem: adeo ut quamvis alicujus sensus acrius morte filii percellatur, quam intuitu peccati; si tamen ei detur optio, filii mortem, quam peccatum malit. Haec autem contritio perfecta dicitur, quae si votum confessionis, et satisfactionis includat, peccatorum remissionem producit, etsi facultas confitendi, et satisfaciendi intercipiatur. Ceterum si Contritio ad eum gradum non perveniat, qui ad impetrandam veniam sufficiat, peccatorem

ta-

tamen ad Dei gratiam in Sacramento poenitentiae impetrandam disponit. Isthæc imperfecta contritio, et dolor vel ex peccati turpitudine, vel ab aeternarum poenarum metu conceptus *Attritio* appellatur; quam esse donum Dei, et impulsus Spiritus Sancti non adhuc inhabitantis, sed tantum moventis, Tridentini Patres pronunciarunt (1).

Confessio autem, quae ex divina institutione descendit, est peccatorum apud Sacerdotem expositio ad remissionem impetrandam per Ecclesiae potestatem. Nihil autem refert, utrum secreto uni Sacerdoti peccata aperiantur, an palam coram Fidelibus proferantur. Illud tamen addubitari nequit, sollemne olim fuisse, ut ipsa occulta peccata, ubi nihil periculi peccatori foret, ex Sacerdotis sententia palam exponerentur (a). Ceterum Confessio debet esse flebilis et luctuosa, candida, sine fūco, et mendacio, integra, ut quidquid e memoria non defluerit, expromatur, prolatis non modo criminibus, sed et modis, sive quas vocant *circumstantias*, ubi mutant speciem (2). Confessio porro Sacerdoti concredita est, ab eo al-

(1) *Conc. Trid. sess. XIV. cap. 4. de Sacram. Poenit.*

(a) *Stetit isthæc publicae confessionis disciplina usque ad Nectarium in Oriente, qui ob scelus a diacono cum matrona poenitenti in Ecclesia admissum et publicam confessionem, et publicam poenitentiam proscriptis. Socrat. lib. V. cap. 19. In Occidente vero seculo VIII. publica poenitentia ab usu recessit.*

(2) *Conc. Trid. d. Sess. XIV. can. 7.*

alto silentio premenda, ut scientia peccatorum in confessione accepta uti nequeant Iraelati ad reos nominatim arguendos (1). Si quis vero alicujus peccatum revelaverit, ab ordine dejectum in perpetuum arctumque carcerem detrudi, jusserunt Pontifices (2).

Porro hujus Sacramenti Minister est Sacerdos, qui cum ordine simul habeat jurisdictionem. Cum enim poenitentia sit actus judicialis, sine jurisdictione exerceri non potest. Universam jurisdictionem quilibet Sacerdos habet in quemcumque hominem in mortis articulo constitutum, quem ab omni culpa, et excommunicatione absolvere non prohibetur (3). Extra mortis articulum nemini absolvere fas est, nisi proprium subditum; et subditus, nisi a proprio sacerdote, absolvi non potest. Proprius autem omnium sacerdos est Summus Pontifex; Episcopus, ejusque Poenitentiarius est proprius sacerdos totius suae Dioecesis; et Parochus totius suae Paroeciae. Atque hi ordinariam, i. e. ex suo munere delatam jurisdictionem habere dicuntur: ceteri omnes mandata jurisdictionem habent; quales sunt alii presbyteri, ipsique Regulares, quibus ab excipiendis confessionibus per Tridentinos Patres interdictum, nisi parochi sint, aut ab Episcopo ad id munus delecti (4).

Non

(1) *Cap. Si Sacerdos 2. de offic. Jud. ordinari. e. g.*

(2) *Cap. Omnis 12 de Poenitent. et Remiss. e. g.*

(3) *Conc. Trid. Sess. XIV. cap. 7. de Poenit.*

(4) *Trid. Sess. XXIII. de Ref. cap. 5.*

Non omnes, qui ordinariam, aut delegatam habent jurisdictionem, possunt de culpis omnibus absolvere. Sunt enim peccata quaedam, quae sibi exceptit, ac reservavit absolvenda vel Rom. Pontifex, vel Episcopus, quibus remittendis generalis jurisdictionis concessio non sufficit. Sane hujusmodi Pontificiae reservationes, quae post seculum X. increbuerunt, vel Decretalium libris, vel Bullis continentur. A peccatis Romanae Sedi reservatis si quis olim absolvi vellet, ipsi Pontifici se sistere oportebat. Tantum mulieribus, senioribus, quique Romano itineri peragendo impares erant, fuit indultum, ut ab Episcopo absolverentur (1). Sed, multiplicatis reservationibus, ipsi Pontifices publica peccata sibi reservata Episcopis absolvenda demandare consueverunt. Et Patres Tridentini Episcopis potestatem fecerunt absolvendi quaelibet peccata occulta etiam Sedi Apostolicae reservata (2). Peccata vero Episcopis reservata nemo dimittere potest, nisi aut ipsimet episcopi, aut qui ab ipsis speciale mandatum habent.

Quod vero ad Satisfactionem pertinet, ejus nomine designatur compensatio, aut redditio rei, vel juris ablatis. Scilicet per peccatum Deum laesimus, quia res cadueas ei praetulimus. Hinc in satisfactionem injuriae rependere Deo debemus moerorem nostrum ex laboriosis affectibus concipiendum, quo culpas a nobis admissas simul

(1) Cap. 6. et cap. 13. de Sent. Excommunic.

(2) Conc. Trid. Sess. XXIV. de Ref. cap. 6.

mul ulciscamur, et Deum erga nos placatum reddamus. Licet autem homo nullis operibus Infinitati Divinae satisfacere queat; tamen Deus, *cujus bonitatis infinitus est thesaurus*, gratiam, acceptamque satisfactionem habet, quae praestari potest, etsi longe major debeat. Satisfactionem vetus Ecclesia exigere solebat, antequam remissionem poenitentibus largiretur, qui per plures gradus ad absolutionem perducebantur, si peccantes publice puniri oportebat.

Quatuor porro erant poenitentium ordines. Primus *Flentium* ad Ecclesiae fores, seque introeuntibus commendantium, ut sibi veniam impetrarent. Alter *Audientium*, qui admittebantur in Ecclesiam ad concionem audiendam, eaque absoluta, statim ejiciebantur. Tertius *Substratorum*, qui post ejectos Audientes in genua provoluti manuum impositionem sub certis precibus ab Episcopo accipiebant, et ab Ecclesia dimittebantur. Substrati duris et laboriosis operibus se exercebant, propterea *poenitentes* per antonomasiam a Concilio Laodicensi appellati (1). Quartus denique gradus *Consistentium* erat, qui Sacrificii precibus sine oblatione cum populo intererant (2), at communione corporis Christi arcebantur. Sed hodie, mutata temporum ratione, remissius agitur, et rei ante peractam poenitentiam, dummodo eam candide promiserint, absolvuntur.

Omnis autem satisfactio in his tribus potissimum

(1) Conc. Laodic. can. 19.

(2) Conc. Nicaen. can. 11. Conc. Ancyran. can. 4.

simum generibus versatur, nempe oratione, eleemosyna, jejunio (1). Ad Orationem revocantur non solum preces ore prolatae, sed etiam tacite recogitatae, et quodlibet sacrum aut docendi, aut praedicandi, aut juste sancteque judicandi studium. Ad Eleemosynas trahuntur cuncta opera benefica, quae a misericordia procedunt. Ad Jejunium vero redigitur et cilicium, et peregrinatio, et fames, et flagella, et quaevis corporis vexatio. Jejunia porro vel sponte suscipiuntur, vel indicuntur ab Ecclesia, qualia sunt, quae per vigiliis, per quatuor tempora, per Quadragesimam aguntur.

Jam ad alteram rubricae partem adgrediamur, quae de *Remissionibus*, i. e. *Indulgentiis* inscribitur, quas Graeci Patres *Φιλανθρωπίας* *humanitatis* nomine designare solent (2). Indulgentiae autem sunt remissio poenarum temporalium, quas poenitentes subire debent, Ecclesiae auctoritate concessa. Potestatem indulgentias concedendi ab ipso Christo accepisse Ecclesiam veteres passim docent, quod Tridentini Patres auctoritate sua confirmarunt (3). Episcopis autem jus ordinarium datum a Christo est indulgentias largiendi, quibus scilicet ligandi, et solvendi potestas facta est. Ex speciali vero delegatione Presbyteri, atque inferiores Cle-

Clerici possunt indulgentias concedere (1). Largiuntur autem indulgentias Episcopi in suis Dioecesibus (2). Et quidem ultra unius anni spatium in Ecclesiae Dedicatione indulgentia extendi non debet, quemadmodum in aliis Festis quadraginta dies de poenitentiis indulta remissio excedere prohibetur, uti in Concilio Lateranensi statuit Innocentius III. (3).

Indulgentias Episcopi largiantur oportet certis ex causis, et secundum Ecclesiasticas regulas. Sane potissima indulgentiarum causa est cordis contritio. Quapropter Nicaeni, et Ancyрани Patres Episcopis potestatem faciunt vel indulgentiam impartiendi, vel poenitentiae tempora producendi (4). Praeterea veteres poenitentes remissionem poenarum adsequebantur per preces Martyrum, et Confessorum, qui tolerantium ab se dolorum meritis veniam poenitentibus impetrabant, quae poenae ubi prorsus remittebantur, remissio, et *indulgentia plenaria* dicebatur.

Post seculum X. novae causae emeruerunt, ex quibus indulgentiae fuerunt concessae. Hujusmodi fuere visitationes Ecclesiarum, et Altarium, quas *stationarias indulgentias* appellant. Inter eas eminet *Jubileum*, quod quolibet anno XXV. agitur, quo recurrente, qui Romam ad Apostolorum Basilicam accedunt, ple-

(1) Leo M. *Serm. I. de Jejun. decim. mensis.*

(2) *Conc. Nicaen. can. 12. Ancyran. can. 5. Chalcedon. can. 16.*

(3) *Trid. Sess. XXV. in decret. de Indulgent.*

(1) *Conc. Lateran. IV. can. 60.*

(2) *Cap. Nostro 15. h. t. e. 8.*

(3) *Cap. Cum ex eo 14. eod.*

(4) *Conc. Nicaen. can. 12. Conc. Ancyran. can. 5.*

plenaria peccatorum suorum indulgentia donantur. Indulgentiae quoque iis concedi coeperunt, qui adversus haereticos, vel in Hierosolymitanam expeditionem iter adriperent. Earum auctor Urbanus II. in Concilio Claromontano. Postremo iis, qui in Ecclesiarum reaedificationem, aut nosocomiorum reparationem pecuniam contulissent, aut omnes poenas, aut earum partem remitti placuit.

Eleemosynariis huiusmodi indulgentiis semel receptis, *Quaestores* Eleemosynarii fuerunt instituti, qui scilicet indulgentias praedicatione foverent, et poenitentium oblationes, atque eleemosynas colligerent. Sed quaestores sibi potius, quam animarum saluti consulentes, lata lege coërcuit Clemens V. in Concilio Viennensi, eisque praedicatione indulgentiarum interdixit, nisi Apostolicas, vel Dioecesani Episcopi litteras exhiberent, potestate tantum ipsis facta praedicandi, quatenus litteris contineretur (1). Cum porro Quaestorum avaritia magis in dies excrevisset, ut de eorum emendatione spes nulla foret, Tridentini Patres, eorum nomine, atque officio penitus sublato, indulgentias in posterum per Ordinarios, adhibitis duobus de Capitulo, publicari, oblationesque, nulla accepta mercede, colligi jusserunt (2). Ceterum ubi Pontifices in Indulgentiis concedendis liberaliores evaserunt, ipsique Episcopi circa suas partiales indulgentias modum excessere, iidem Tridentini Pa-

(1) *Clement. Abusionibus* 2. h. 1.

(2) *Trid. Sess. XXI. de Ref. cap. 9.*

Patres moderationem in dandis indulgentiis secundum veterem, et probatam in Ecclesia consuetudinem adhiberi cupiunt, ne nimia facilitate Ecclesiastica disciplina enervetur (1).

TITULUS VIII.

De Extrema Unctione.

Extrema Unctio (a) est novae legis Sacramentum (2), quo per olei unctionem, et adhaerentem orationem gravi morbo laborantibus gratia confertur, peccata, eorumque reliquiae absteruntur, et corporis sanitas, ubi expedierit, restituitur. Hujusce Sacramenti elementum est oleum, non illud balsamo commixtum, quod *Chrisma* appellant; sed oleum purum ab Episcopo etiam in die Dominicae Coenae consecratum, quod et oleum dicitur *Catechumenorum* (3). Forma autem non directis, sed precativis verbis concepta est: *Per istam sanctam unctionem, et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid oculorum, sive narium* si-

(1) *Trid. Sess. XXV. in Decr. de Indulg.*

(a) *Antiquitus hoc Sacramentum a Latinis* oleum sanctum, oleum benedictionis, sacrati olei inunctio, et unctio infirmorum fuit nuncupatum. Sub finem seculi XII. Extremae unctionis nomine designari coepit. *Mabillon. praef. ad sec. I. Benedictin. n. 98.*

(2) *Trid. Sess. XIX. de Sacram Extr. Unction. cap. 1.*

(3) *Cap. un. de Sacr. unct. T. II.*

sive tactus vitio deliquisti (1). Liniuntur porre oleo sensus, per quos vitia contraximus, oculi nempe, aures, nares, os, et renes, exceptis foeminis, quibus ob sexus pudorem renes non unguuntur.

Extremae Uctionis Ministri sunt aut Episcopi, aut Sacerdotes, qui jurisdictionem habent, veluti Parochi, nisi urgeat necessitas, ubi quilibet Sacerdos etiam regularis recte Sacramentum administrat (2). Unis autem aegrotis hoc Sacramentum praebetur. Hinc capite damnati, nisi ex morbo brevi morituri, infantes, pueri, amentes, qui, antequam in furorem inciderent, illius desiderium non ostenderint, cum aegrotarent, et qui Eucharistiam nondum sumserint, Extremam Uctionem frustra postulant. Ceterum ad extremum non expectandum; tempusque suscipiendo Sacramento idoneum putaverim, ubi grave aliquod periculum impendeat. Id veteris Ecclesiae moribus apprime consonat, quae ante Eucharistiam Sacramentum Uctionis conferre solebat, quod poenitentiae veluti perfectio, et complementum censebatur.

TI-

(3) *Conc. Trid. Sess. XIV. de Sacr. Extr. Unct. cap. 3.*

(1) *Clement. I. de Privileg.*

De Sacramento Ordinis.

Superiore libro plura de Ordinibus adpersimus. Itaque ne actum agere videamur, collectorem remittimus.

TITULUS X.

De Sacramento Matrimonii.

Matrimonium est viri, et mulieris maritalis conjunctio secundum praecepta Ecclesiae inita, individuum vitae consuetudinem continens, ad procreandam, educandamque sobolem comparata, per quam Christi cum Ecclesia copulatio significatur. Quoniam vero Matrimonium a sponsione inchoatur, consensu constituitur, et copula consummatur, ideo a sponsalibus sermonem auspicabimur.

Sponsalia sunt *futurarum nuptiarum mentio, ac repromissio* (1). Ea vel proprie, vel minus proprie dicuntur. Proprie sponsalia dicuntur illa, quibus futuri matrimonii promissio continetur, quaeque sponsalia *de futuro* appellantur (2). Minus proprie dicuntur, quae matrimonium inducunt praesens utriusque consensu iam absolutum, quod matrimonium *ratum*

VO-

(1) *L. 1. ff. de Sponsalib.*

(2) *Cap. Is qui 30. de Sponsal. et Matrim. c. 8.*

vocatur, sive sponsalia *de praesenti*. Nos *proprie* in praesenti argumento loquemur.

Ad sponsalia contrahenda requiritur futurorum conjugum consensus. Quare nisi aetatem habeant rationis capacem, et idoneam ad id, quod agunt, intelligendum, sponsalia non contrahunt. Eam autem aetatem delinivere Pontifices septennium absolutum (1). Consensus porro dummodo sit certus, nihil refert, expressus sit, an tacitus. Illud quoque nil interest, nutu ne quis adsentiatur, an silentio, puta parentibus pro filio respondentibus; per se quis contrahat, an per procuratorem; per mandatum, an per ratihabitionem.

Porro sponsalia et pure contrahi possunt, et sub conditione, et in diem. Pure ineuntur sponsalia, ubi nulla conditio exprimitur: si enim conditio aliqua tacita sponsalibus insit, ea non suspendit (2). Sponsalia conditionalia sunt, quae in aliquem incertum eventum conferuntur, ut, nisi conditio exstiterit, irritentur; modo non accesserit consensus *de praesenti*, aut carnalis copula, aut conditio sit turpis, vel impossibilis; rejectis enim hisce conditionibus, manebunt sponsalia. Ceterum sponsalia infirmantur, si naturae matrimonii conditio adversetur, veluti si quis dixerit: *contraho tecum, si prolis generationem devites*, aut,

si

(1) Cap. Ad dissolvendum 12. de Desponsat. Impuber.

(2) Cap. un. de Despons. Impuber. in VI. cap. Qui tacet. 43. de R. J. in VI.

si te pro quaestu adulterandam tradas (1). In diem sponsalia contrahuntur, ubi quis spondet, se aliquam intra certum tempus accepturum (2).

Contracta sponsalia obligationem contrahendi matrimonii pariunt. Quare si alteruter a voluntate recesserit, auctoritate Judicis, et metu poenarum potest ad officium reduci. Quod si periculum aliquod ex hujusmodi conjunctionibus invitis, et luctuosis timeatur, coërcitionibus abstineri, voluere Pontifices (3); cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere (4). Sponsalia isthaec de futuro per subsequentem copulam sine alia sollemnitate in verum matrimonium transibant olim. At sublatis a Concilio Tridentino clandestinis nuptiis (4), sponsalia de futuro per solam copulam non iustae nuptiae, sed clandestina matrimonia evadunt.

Variis porro ex causis sponsalia de futuro dissolvuntur. Primo quidem praeter mortem naturalem, solvantur communi utriusque partis dissensu, licet sponsalia sint jurata: quisque enim potest remittere iusjurandum sui gratia

tia

(1) Cap. Si conditiones ult. eod.

(2) Cap. Sicut 22. de Spons.

(3) Requisivit 17. de Sponsal.

(4) Quae antinomia inter Cap. Ex litteris 10. et cap. Requisivit 17. apparet, facile conciliatur per interpretationem, quam attulimus.

(4) Conc. Trid. Sess. XXIV. de Sacram. Matrim. cap. 1.

tia juratum (1). Impuberes vero, ubi ad pubertatem venerint, dissentire possunt, dummodo conjunctione corporum abstinuerint, ut ait Alexander III. (2). Si vero, sponsalibus inter puberem, et impuberem contractis, qui impubes erat, ubi ad pubertatem pervenit, ab iis velit discedere, etiam altero dissentiente, sponsalia dissolventur (3). II. Dissolvuntur sponsalia tam de futuro, quam de praesenti, ubi alteruter conjugum, etiam invito altero, religionem ingrediatur, dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos. Alteri autem licebit ad secunda vota transire (4). III. Per susceptionem quoque sacri ordinis sponsalia dissolvi placuit (5). IV. Sponsalia quaevis solvuntur, ubi quis longinquas susceperit peregrinationes. Ea enim in specie, si amplius in facto non erit processum, poterit mulier ad alia se vota transferre, recepta de perjurio poenitentia, si per eam steterit, quominus fuerit matrimonium consummatum (6). V. Si contrahantur sponsalia de praesenti, sponsalia de futuro cum alia muliere inita dissolventur (7). VI. Per fornicationem quoque sponsalia dissolvi, edixere Pontifices. Fornicatio autem in praesentem

(1) *Cap. Praeterea 2. de Sponsal.*

(2) *Cap. A nobis 8. eod.*

(3) *Cap. De illis 7. De Desponsat. Impuber.*

(4) *Cap. Verum 2. de Convers. Conjugator.*

(5) *Cap. Ex litterarum Qui Cleric. vel vorent. Cap. un. de vot. in VI.*

(6) *Cap. De illis 5. de Sponsal.*

(7) *Cap. Si inter 31. eod.*

senti specie sponsalia subsequatur, oportet: si enim sponsalia praecesserint, et sponso innotuerit, eam remisisse censetur: quod secus habet, si ei fuerit ignota (1). VII. Praeterea sponsalia per insignem aliquam turpitudinem dissolvi, rescripsere Pontifices. Ita si post contracta sponsalia alteruter sponsus leprae morbum incurrat, alter ad nuptias celebrandas compelli non debet (2). VIII. Quin et ob supervenientem furorē (3), ac supervenientem affinitatem (4), cognationemve spiritualementem (5) sponsalia dissolvuntur. IX. Postremo dissolvuntur sponsalia per votum castitatis ante ipsa susceptum; cum simplex votum apud Deum non minus obliget, quam sollemne, uti rescripsit Caelestinus III. (6).

TITULUS XI.

De Nuptiis.

Matrimonium in justa aetate, et legitimo consensu fundatur. Justa aetas jure civili praescribitur annorum XII. in foeminis, XIV. in masculis utrimque expletorum. Ex jure vero civili novissimo femelle nuptias contrahunt anno decimo quinto, et mares anno duodevicesimo expleto. At Jure Pon-

(1) *Cap. Quemadmodum 37. de Jurejur.*

(2) *Cap. Litteras de Conjug. Lepros.*

(3) *Cap. Dilectus 24. de Sponsal.*

(4) *Cap. Super eo 2. de Consanguin. et Affin.*

(5) *Cap. Veniens 6. de Cognat. spirit.*

(6) *Cap. Rursus 6. Qui Cleric. vel vorent.*

Pontificio potentia potius coeundi spectatur, quam annorum numerus. Quapropter ex habitu corporis magis, quam ex aetate nuptiae definiuntur (1). Proinde si quis legitimam aetatem malitia sua suppleverit, et maritalibus officiis fuerit idoneus, aetatis intuitu non potest a contracto matrimonio discedere; nisi per illatam violentiam nuptiis fuerit adsensus (2).

Legitimus autem consensus ab iis praestari debet, qui voluntate sua in matrimonium conveniunt. Is porro consensus exprimendus est sive verbis, sive nutu; ut proinde mutus nuptias contrahere non prohibeatur; cum, quod verbis non potest, signis valeat declarare, uti Arelatensi Episcopo rescripsit Innocentius III. (3). Quin dummodo consensus iste sit certus, etiam per procuratorem speciali mandato instructum praestari potest. Consensum autem ab omni metu, qui virum constantem flectere possit, liberum esse, oportet. Per vim enim et metum contractae nuptiae nullius roboris censentur (4). Si tamen is, qui vi metuque nuptias contraxit, cum conjugē sponde habitaverit, cumque ea coiverit, nuptias consistere, edixit Clemens III. (5). Illud autem praeteriri non potest, quod, licet olim secundum regulas Romani juris sine paterno consensu initae nuptiae non con-

(1) Cap. Tuae nobis ult. de Despons. Impuber.

(2) Cap. De illis 9. de Despons. Impub.

(3) Cap. Cum apud sedem de Sponsal.

(4) Cap. Veniens 15. eod.

(5) Cap. Ad id 21. eod.

consistebant, post Concilium Tridentinum ratae, quamvis illicitae, habentur (1).

TITULUS XII.

De Matrimonii Impedimentis.

Alia sunt impedimenta, quae matrimonium contrahendum impediunt, et contractum dirimunt; alia, quae contractum non dirimunt, sed impediunt contrahendum. Illa propterea *Dirimentia*, haec *Impedientia* appellari solent. Primi generis impedimenta hisce versibus continentur.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas,

Si sis affinis, si forte coire nequibus,

Si Parochi, et duplicis desit praesentia testis,

Raptave sit mulier, nec parti reddita tutae,
Haec facienda velant connubia, facta relaxant.

Alterius generis impedimenta his clauduntur versibus.

Ecclesiae vetitum, necnon tempus feriatum,
Aique catechismus, sponsalia, jungito votum,

Impediunt fieri, permittunt facta teneri.

Singula ex ordine exponemus, a dirimentibus exordientes.

Er-

(1) Conc. Trid. Sess. XXIV. de Matrimon. cap. 1.

Error vel in persona, vel in statu, vel in qualitate versatur. Error circa personam, aut statum matrimonium irritum facit. Ita si quis ducere putans Maeviam, duxerit Sejam (1); aut putans cum libera muliere nuptias contraxisse, servam duxisse comperiat, in quam nec facto, nec verbo consensit, nuptiae irritae censentur (2). Contra error circa qualitates admissus nuptiis impedimento non est. Quare si quis divitem putabat, quam pauperem detexit, aut quam censebat virginem, corruptam deprehendit et impudicam, nuptiae iis ex causis non dirimuntur (3). Tantum si qualitas, ut ait D. Thomas (4), *redundet in personam*, veluti si cui Principis filia matrimonio collocetur tamquam primogenita, et heres Regni, quae talis non sit, nuptiae non consistent.

Voto castitatis vel in sacris ordinibus, vel in monachali professione emisso, quod utrumque solemne vocatur, dirimuntur matrimonia contracta, sive consummata fuerint, sive rata, si quidem nuptias solemne votum antecesserit (5). Quod si votum fuerit emissum post matrimonium ratum, plurimum intererit, emissum ne in professione Monastica, an in sacri ordinis susceptione. In priori specie rata ma-

- (1) *Can. Quod autem un. C. XXIX. q. I.*
 (2) *Cap. Ad nostram 4. de Conjug. servor.*
 (3) *Can. un. C. XXIX. q. 1.*
 (4) *D. Thom in IV. sentent. Dist. 30. art. 2. q. 1.*
 (5) *Conc. Trid. Sess. XXIV. de Sacram. Matrim. can. 9.*

trimonia dirimuntur, consummata manent (1); in posteriori ne rata quidem matrimonia dissolvi possunt (2). Cetera autem vota, quae *simplicia* dicuntur, licet contrahendum matrimonium impediant, contractum tamen non dirimunt (3).

Cognatio quoque nuptiis impedimento esse solet, easque contractas dirimit. Ea triplex est, *spiritualis, legalis, naturalis*. Spiritualis cognatio vel ex Baptismo oritur, vel ex Confirmatione. In Baptismo contrahitur inter baptizantem, et baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem, necnon inter suscipientem, qui ad summum unus adhiberi debet, et baptizatum, ejusque patrem, ac matrem. Quae autem ex Confirmatione contrahitur cognatio, confirmantem, et confirmatum, hujusque patrem, et matrem, ac *tenentem* non egreditur, uti definiverunt Tridentini Patres, omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis sublati (4).

Legalis cognatio ex adoptione descendit. Ea etiamsi fuerit dissoluta, in linea recta nuptias prohibet inter eas personas, quae parentum, et liberorum loco sunt (5). In linea vero collateralis per legalem cognationem prohibentur

- (1) *Cap. Commissum 16. de Sponsal. Cap. Verum 2. de Convers. Conjugator.*
 (2) *Extray. Antique Joan. XXII. de Voto.*
 (3) *Cap. Rursus 6. Qui Cleric. vel vovent.*
 (4) *Conc. Trid. Sess. XXV. de Ref. Matrim. cap. 2.*
 (5) *l. 55. de Rit. Nuptiar.*

nuptiae inter adoptatum, et filios adoptantis sub patria potestate manentes. Hujusmodi autem impedimentum, adoptione dissoluta, evanescit (1). Ex ipsa legali cognatione veluti similitudine affinitatis oritur impedimentum inter adoptatum, et uxorem adoptantis (2).

Naturalis cognatio ex corporum conjunctione procedit; eaque duplex impedimentum parit, consanguinitatis, et affinitatis. Consanguinitas est nexus personarum ab eodem stipite descendendum. Ea in lineas distribuitur, et per gradus computatur. Linea vel adscendentes, et descendentes comprehendit, et *recta* dicitur; vel cognatos e latere continet, et *obliqua* nuncupatur. In linea recta nuptiae prohibentur infinitum, ipsa natura hujusmodi commixtiones aversante. In linea vero obliqua, qua olim nuptiae ad septimum usque civilis computationis gradum prohibebantur, ab Innocentio III. in Concilio Lateranensi IV. ad quartum usque canonicae computationis gradum *inclusive* sunt vetitae (3).

Praeter consanguinitatem affinitas quoque nuptiis impedimenta parit. Affinitas, quae jure civili ex justis nuptiis orta versatur inter conjugem unum, et alterius cognatos, jure Ecclesiastico ex illicito etiam concubitu nascitur (4).

In

(1) *Can. Per adoptionem 6. C. XXX. q. 3. Cap. un. de Cognat. Legal.*

(2) *l. 14. de Rit. Nuptiar.*

(3) *Cap. Non debet 8. de Consanguin. et Affinit.*

(4) *Cap. Ex litteris 8. Cap. Veniens 9. de Eo, qui cogn. consanguin.*

In linea quasi recta affinitatis nuptiae semper prohibentur. In linea vero obliqua vetantur nuptiae usque ad quartum gradum inclusive, ubi affinitas ex justis nuptiis oriatur (1). At ubi ex illicito concubitu descendit affinitas, nuptiae usque ad secundum gradum prohibuerunt Tridentini Patres (2). Sed haec latius in Jure Civili exsequuti sumus.

Crimen sive adulterii, sive raptus etiam et matrimonium contrahi prohibet, et contractum dirimit. Et primum quidem ex jure Ecclesiastico si ii, qui contrahendi animum habeant, consilium iniverint in alterius conjugis perniciem, atque in illius necem struxerint insidias, conjuge hisce insidiis perempto, nuptias inire prohibentur (3). Praeterea licet unius tantum machinatio intervenierit, et cum insidiatore, occisique conjuge fuerit adulterium commissum, propter duplex crimen, adulterii scilicet, et homicidii nuptiae dirimuntur. Illud quoque in praesenti argumento edixere Pontifices, ut, si duo adulteri, nulla machinatione suscepta, fidem sibi mutuo dederint de nuptiis contrahendis post alterius conjugis mortem, aut reipsa matrimonium contraxerint, nuptiae iniri nequeant, et initae solvantur (4); nisi alter conjugum priores nuptias ignoraverit (5). Quod

ve-

(1) *d. cap. 3. eod.*

(2) *Cone. Trid. Sess. XXIV. de Ref. Matrim. cap. 4.*

(3) *Cap. Significasti 6. De eo, qui dux. in matrim.*

(4) *Cap. Cum haberet 5. eod.*

(5) *Cap. Propositum 1. cap. Veniens eod.*

vero ad crimen raptus pertinet, Ecclesiasticae regulae a juro Civili aberrantes (1) nuptias inter raptorem, et raptam permittunt; dummodo rapta procul a rapto in locum tutum recepta consenserit (2).

Quod ad cultus disparitatem attinet, a primis usque Ecclesiae seculis cum Indaeis, et Infidelibus vetitae semper nuptiae fuerunt (3); ne membra Christi Satanae prosternerentur. Inter ipsos vero Infideles matrimonium consistit. Etsi enim communionem non habeant Sacramentorum, Juri tamen civili subsunt, cujus vinculo ea matrimonia continentur. Quare si utrique ad fidem Catholicam convertantur, utilitate publica suadente, manebit conjugium licet intra vetitos gradus fuerit contractum, cum per Sacramentum Baptismi non solvantur conjugia, sed crimina dimittantur (4). Ubi vero alteruter convertatur, et, qui manet infidelis, vel abscedere prorsus, vel retinere conjugium velit, ut conjugem a vera pietate abstrahat, aut alio modo in peccatum inducat, licebit fideli, novis contractis nuptiis, infidelis consortium declinare (5). At si vir Infidelis plures duxerit, quae per Evangelicam legem retinere est nefas, adhaerebit illi, quacum primo contraxit (6).

Ce-

(1) Nov. 143. et Nov. 150.

(2) Conc. Trid. Sess. XXIV. cap. 6. de Ref. Matrim.

(3) Can. Cave 15. Can. Si quis 17. C. XXVIII. q. 1.

(4) Cap. Gaudemus 8. de Divort.

(5) Cap. Quanto eod.

(6) d. Cap. Gaudemus eod.

Ceterum nuptiae inter Catholicos, et Haereticos, puta si Catholica mulier haeretico nubat, quamvis periculi plenae sint, et a Patribus Trullanis damnatae (1), apud Latinos hodie non dirimuntur (2).

Dirimit quoque nuptias ligamen, i. e. matrimonium jam contractum. Eo scilicet consistente, nullum esse matrimonium postea initum, etiamsi prius ratum, posterius fuerit consummatum, rescribere Pontifices, damnata contraria consuetudine, quae in Mutinensi Ecclesia obtinebat (3).

Nuptiarum dirimens etiam impedimentum est, quod dicitur publicae honestatis. Oritur ipsum quidem ex matrimonio rato, non consummato, et ex sponsalibus puris, et certis, licet sint invalida, modo non fuerint nulla ex defectu consensus (4). Pudor namque suadet, ut a nuptiis absteineamus propinquorum ejus, quae nobis fuit desponsata. Hujusmodi impedimentum ex jure Romano fuit olim definitum, quo ex publica honestate vetabantur nuptiae inter filium, et sponsam patris, inter patrem, et sponsam filii (5), nec non inter sponsum, et sponsae matrem (6). Sub initia VIII. seculi ad septimum usque gradum in collateralis linea hoc im-

(1) Conc. Trull. can. 72.

(2) Cap. Decrevit 14. de Haeretic. in VI.

(3) Cap. Licet 3. Cap. Tuas 5. de Spons. duor.

(4) Cap. un. de Sponsal. in VI.

(5) L. 12. §. 1. et 2. de Rit. Nuptiar.

(6) L. 64. §. 4. eod.

impedimentum fuit productum (1). At Tridentini Patres publicae honestatis impedimentum ex puris certisque sponsalibus de futuro ortum ad primum gradum restrinxerunt (2). In sponsalibus autem de praesenti postea dissolutis impedimentum hoc, antiquo jure manente, ad quartum usque gradum porrigitur (3).

Cum servabus nullae olim censebantur liberorum hominum nuptiae. Ecclesia longo temporis intervallo legitimas servorum nuptias non adgnovit, sed tantum, quae naturali jure miterentur civilibus effectibus destitutas, easque ex dominorum voluntate iniiri voluit (4). Sed cum apud Deum non sit distinctio personarum, et neque liber, neque servus sit a Sacramentis Ecclesiae removendus, sensim in Ecclesia receptum, ut servorum conturbemia in vera matrimonia abierint, etiamsi invitis dominis forent contracta (5). Quin et ratae habitae sunt nuptiae ab homine libero cum serva initae, modo ille hujus conditionem non ignoraverit; aut postquam ancillam esse intellexit, carnaliter cognoverit (6). Ne quid vero servorum matrimoniis deesse videretur, sacerdotali benedictione consecrari seculo fortasse XII. coeperunt (7).

Illud

(1) Cap. Si quis 1. C. XXIII. q. 2.

(2) Conc. Trid. Sess. XXIV. de Ref. Matrim. cap. 3.

(3) Pius V. Const. Ad Romanum.

(4) Can. Dictum est 8. C. XXIX. q. 2.

(5) Cap. I. de Conjug. Servor.

(6) Cap. Proposuit 2. eod.

(7) d. Cap. 1. eod.

Illud profecto ex vetustatis moribus superest, quod si quis liber ignoranter cum ancilla contraxit, quam carnaliter non cognovit, dissoluto matrimonio, poterit aliam uxorem ducere, quod Innocentius III. rescipsit (1).

Puberes ad coeundum impotentes nuptias contrahere prohibentur. Impotentia vel ex naturae vitio oritur, vel ex accidenti. Natura impotentes sunt mares debiles, ac frigidiore, et foeminae adeo arctae, ut virum pati non possint. Ex accidenti impotentes sunt mares, qui aliquo tristi eventu, vel pharmaci alicujus violentia, facultate ad venrem exercendam sunt destituti. Primi dicuntur *Frigidi*; postremi *malesficiati* appellantur. Si impotentia ante nuptias non innotuerit, et fuerit post nuptias patefacta, nuptiae statim dissolventur. Quod si dijudicari nequeat, perpetuum ne sit, an temporarium impedimentum, et frustra fuerit medicaminibus vigor quaesitus, ad triennii experimentum est deveniendum, jungendique conjuges, ut per id tempus a contractis nuptiis computandum virium suarum periculum faciant. Ubi vero per id temporis intervallum nullo successu tentata venus, matrimonium dissolvetur; nisi conjuges tamquam fratres, et sorores cohabitare velint. Ceterum de impotentia constare etiam debet ex juramento conjugum ipsorum, et septem propinquorum, quae *septima manus* a Caelestino III. appellatur

(1) Cap. Ad nostram 4. eod.

tur (1). Quod si alteruter conjux falsus deprehendatur, propterea quod aliud matrimonium contraxerit, redintegratis prioribus nuptiis, ad innocentem conjugem redire compellitur (2).

Cum vero semper Ecclesia Parochi, et testium praesentiam exegerit, clandestina matrimonia ante ipsum Concilium Tridentinum et prohibuit, et poenis subjecit. At Tridentini Patres irrita esse voluere matrimonia, nisi praesens Parochus, et duo, aut tres testes adhibeantur, quando conjuges in matrimonium consentiunt: tunc enim in faciem Ecclesiae contrahere dicuntur. Ceterum antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio Parocho tribus continuis festis diebus in Ecclesia inter Missarum sollemnia publice denunciari iidem Tridentini Patres jusserunt, inter quos matrimonium sit contrahendum. Remitti autem denunciationes poterunt, si Ordinario id expedire videbitur (3).

Quae hucusque memoravimus, et contrahendas nuptias impediunt, et dirimunt contractas. Jam ea videamus, quae impediunt quidem matrimonium, sed contractum non dirimunt. Et primum quidem impedit matrimonium Judicis interdictum, a quo dilatae sunt nuptiae, quousque alicujus latentis mali suspicio, aut impedimentum auferatur. Qua quidem in specie,

(1) Cap. Laudabilem 6. de Frigid. et Maleficiat.

(2) d. cap. 5. et cap. 1. eod.

(3) Conc. Trid. Sess. XXIV, de Ref. Matrim. cap. 1.

cie, durante causae cognitione, conjuges separantur (1).

Praeterea nuptiis impedimento est Ecclesiae interdictum, quae certis anni temporibus nuptias sollemniter celebrari vetat. Ista haec tempora praefinita sunt ab Adventus Dominico die usque ad Epiphaniam, et a Feria quarta Cinerum usque ad octavam Paschatis diem expletam (2).

Quin et sponsalia de futuro impediunt sponsalia de praesenti (3); et votum simplex, quo se quis a matrimonio temperaturum promisit, contrahendum matrimonium impedit, sed contractum non dirimit (4). His addenda doctrinae Christianae ignorantia (5), et quaedam crimina, quae nuptias impediabant, donec poenitentia foret peracta.

TITULUS XIII.

De Divortiis.

Divortium inter virum, et uxorem fieri dicitur, repudium vero sponsae remitti videtur, quod in uxoris personam non absurde cadit, ait Modestinus (6). At jure Ecclesiastici-

(1) Cap. Ex litteris 2. de Matrim. contract. contr. interdict. Eccles.

(2) Conc. Trid. Sess. XXV. de Ref. Matrim. cap. 10.

(3) Cap. Sicut 12. de Sponsal.

(4) Cap. Meminimus 3. Qui cleric. vel vovent.

(5) Benedict. XIV. Bull. Etsi minime.

(6) L. 2. ff. de Divort.

stico *divortii* vocabulo non solum ipsa matrimonialis vinculi solutio designatur; sed etiam separatio cohabitationis, et concubitus sine novarum nuptiarum libertate, sive ad tempus, seu in perpetuum ea separatio fiat. Licet autem matrimonium origine, et natura sua sit individuum omnis vitae consortium; tamen apud plerasque gentes divortia fuerunt recepta. Quicumque porro fuerint aliarum gentium mores, certe Evangelica lege matrimonium ratum et consummatum prorsus insolubile est propter verba Christi: *Quod Deus conjunxit, homo non separet* (1).

Jam vero pleraeque sunt causae, ex quibus licet conjugibus thori separationem suscipere. Et primum quidem si utrique conjuges castitatem voveant, aut in Regulari Religione professionem emittant, thori separatio continget (2). Quod si vero alter conjugum ad Monasticam professionem transierit, uxore nec Monasterium ingrediente, nec continentiam perpetuam vovente, poterit de Monasterio revocari (3). Tantum si matrimonium fuerit ratum, et non consummatum licebit alteri, altero repugnante, eligere Monasterium, ei, qui continentiam servare noluit, potestate facta ad secunda vota transeundi (4).

Prae-

(1) *Matth. XIX. v. 3.*

(2) *Cap. Quidam 3. de Convers. Conjugator.*

(3) *Cap. Praeterea 1. eod.*

(4) *Cap. Verum 2. eod.*

Praeterea si alter conjugum ad infidelitatis maleficium devenierit (1), aut disjunctio emendationem adulterae uxoris afferre possit (2), thori separationem non prohibuere Pontifices. Itidem ob viri saevitiam uxorem ab eo amoveri oportere, rescripsit Innocentius III. (3). Quin et sine uxorum assensu viri ultramarinae peregrinationis propositum suscipere possunt, et, quod voverint, libere adimplere (4). Postremo, si alter conjugum adulterio se polluerit, aut infandae Veneris scelus admiserit, conjugum cohabitationem, et thorum separari posse, voluere Pontifices (5) (a). Separatio autem ob adulterium non permittitur, si mul-

lier

(1) *Cap. Quaesivit 2. h. t.*

(2) *Cap. Si vir sciens 3. de Adulter.*

(3) *Cap. Litteras 13. de Restitut. spoliator.*

(4) *Cap. Ex multa 9. §. 2. de Foto.*

(5) *Cap. Quemadmodum 25. de Jurejur.*

(a) *Per adulterium dirimi matrimonium nonnulli Graeci PP. docuerunt, ut liceret conjugibus ad alia vota transire. Sed in Latina Ecclesia Augustini praesertim auctoritate receptum, ut per adulterium nuptiarum vinculum dissolvi non posset. Hanc sententiam Pontificia auctoritate firmarunt inter alios Alexander III. et Innocentius III. cap. 7. de Divort. qui postremus Pontifex ex verbis Christi hanc regulam procudit: Qui dimiserit uxorem suam ob fornicationem, et aliam duxerit, fornicatur Cap. 8. eod. Tandem Concilium Tridentinum anathema iis dixit, qui asserunt, Ecclesiam errare, cum docuit, et docet juxta Evangelium, et Apostolicam doctrinam propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non posse dissolvi Can. 7. de Sacram. Matrim. Sess. XXIV.*

lier invita fuerit compressa (1); si eodem delicto utrique conjuges involvantur (2); si vir ipse adulterium uxori suaserit (3); vel denique si maritus ante baptismum uxorem repudiavit, et deinde ambo ad fidem Catholicam venerint. Ea enim in specie uxor, si secundis nuptiis fuerit funestata, ad primum virum redire cogetur, et vir compelletur dimittere secundam, quam forte duxerat (4).

TITULUS XIV.

De Matrimonii impedimentis tollendis.

Per legitimam potestatem matrimonii impedimenta humano jure constituta remouentur. Hujusmodi beneficium *dispensatio* dici solet. Quidquid autem circa matrimoniales dispensationes veteris juris fuerit, jam inde a seculo XI. receptum videtur, ut, qui impares contrahendis nuptiis iure humano forent, ab Ecclesia potestatem obtinerent. Ubi enim matrimonii Sacramentum veluti absorbit contractum civilem, ad Ecclesiam impedimentorum *dispensationem* pertinere oportuit.

Porro rarius olim vetita matrimonia permitte-

(1) *Can.* Ita ne 3. *C.* XXXII. q. 5.

(2) *Cap.* Tua fraternitas 7. *de Adulter.*

(3) *Cap.* Discretionem 7. *De eo, qui cognov. consanguin.*

(4) *Cap.* Gaudemus 8. *h. t.*

tebat Ecclesia: *primam enim salutem rectae fidei regulam custodire*, intelligebat, *et a constitutis Patrum nullatenus deviare*, ut ad Episcopos Hispaniae scripsit Hormisdas (1). Quin antiquitus dispensationes potius *male contracti matrimonii toleratrices fuerunt*, quam contrahendarum nuptiarum (2). Secundum enim veterem disciplinam facilius infracti canonis poena remitti solebat, quam venia dari ad canones infringendos. Lapsu temporis dispensationes passim indultae. Quamobrem Tridentini Patres postquam edixerunt, Ecclesiam *impedimenta matrimonium dirimentia constituere potuisse, in iisque constituendis non errasse* (3), parce admodum impedimenta remitti voluerunt ad canones infringendos; mitius vero cum iis agi praescripserunt, qui bona fide nuptias vetitas contraxerint (4).

Jam vero sine justa causa Ecclesia matrimonii impedimenta non aufert: *In contrahendis matrimoniis vel nulla omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa, et gratis concedatur: in secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, et ob publicam causam*, edixere Tridentini Patres (5). Causae autem, ex quibus vetitae nuptiae permitti solent, ex Ecclesiae utilitate, aut

(1) *Can.* Prima 9. *C.* XXV. q. 1.

(2) Christ. Lupus schol. in *can.* XI. *Conc.* Rhemen.

(3) *Conc.* Trid. *can.* 4. *de Sacram. Matrim.*

(4) *Trid.* Sess. XXIV. *de Reform. Matrim.* cap. 4.

(5) *Conc.* Trid. d. Sess. XXIV. c. 5.

aut ex necessitate definiri debent (1). Ceterum quaecumque sit causa, quae pro vetitis nuptiis contrahendis assertur, ea vera sit oportet, et ex bona fide proposita: per obreptionem enim, vel subreptionem impetratae Apostolicae litterae nullius roboris censentur, cum mendax precator carere debeat penitus impetratis (2); praesertim cum in Pontificiis rescriptis adjecta semper ea clausula intelligatur: *Si preces veritate nitantur*.

TITULUS XV.

De Secundis Nuptiis.

Nomine secundarum nuptiarum non simultanea polygamia heic designatur (a); sed secundae,

(1) S. Bernard. lib. III. de Consid. cap. 10.

(2) Cap. Super 20. de Rescript. c. 3.

(a) Polygamia simultanea ex sapientiorum virorum sententia naturali juri adversatur. Ipsa divina matrimonii institutio id inculcasse videtur. Deus enim jussit, virum uxori suae adhaerere, atque duos esse in carne una. Licet vero apud Hebraeos, et nonnullos alios Orientis populos polygamia obtinuerit; ea tamen ipsis vitio versa non fuit, quia intererat, plures habere filios, quo Christi genus secundum carnem ab omnibus distinguere. Vid. Augustin. de Bon. conjug. cap. 19. Ceterum apud Romanos infamis censebatur, qui duas simul uxores haberet l. 18. C. de leg. Jul. de Adulter. Et Graeci tantum ex necessitate duas uxores simul permittebant. Potter. Archaeol. lib. IV. cap. 11. Utcumque sit, apud Christianos ex Christi doctrina polygamia prorsus est proscripta, et a Patribus poenae fuerunt contra polygamos constitutae.

dae, tertiaeve nuptiae post obitum primi, alteriusve conjugis rite contractae. Eae nusquam gentium vetitae fuerunt; et disertissime docuit Apostolus, mulierem post viri obitum maritali nexu liberari, et cui velit, nubere posse (1). Unis Montanistis Apostolica doctrina non adrisit, iique propterea secundas nuptias damnarunt, in quorum sententiam Novatiani iverunt, qui ea de causa Christianos *psychicos* i. e. *carnales* appellabant (2). Id in causa fuit, quapropter Nicaeni Patres Novatianos ab haeresi venientes non reciperent, nisi professi forent, se cum iis communicaturos, qui secundas nuptias celebrabant (3).

Jam vero licet secundae nuptiae a Christi doctrina non abhorreant; veteres tamen Patres modo *fornicationem* (4), modo *speciosum adulterium* (5), et interdum *speciosam fornicationem* (6) dixerunt, nescio quid incontinentiae in ipsis subodorati. Si quae vero tertiae, vel quartae contraherentur nuptiae, eae *porcina vita* censebantur (7), et indignae; quae *matrimonii* nomine donarentur (8). Quare Patres Neocaesareenses poenitentiae canonicae eos, easque sub-

(1) I. ad Cor. VII. 59. et I. ad Timoth. V. 14.

(2) Tertull. de Monogam. cap. 1.

(3) Conc. Nicaen. can. 8.

(4) Clem. Alexandr. Strom. III.

(5) Athenagoras Legat. pro Christian.

(6) Auctor Op. imperf. in Matth. hom. 32.

(7) Nazianzen. Orat. XXXI. cap. 3.

(8) Basilijus Epist. Can. cap. 4.

subjiciunt, qui, quaeve plures ducerent uxores, pluribusque viris nubarent (1). Id ea fortasse de causa constitutum, ut orationibus quodammodo expiarentur. Ceterum secundis nuptiis infensi veteres Patres fuerunt ob continentiae studium, quod priscis Christianis in deliciis fuit, qui aut coelibes vivere solebant, aut monogami (2); ut proinde bigamos a canone alienos pronunciarent (a).

Porro secundae nuptiae licet non prohiberentur, apud veteres tamen Christianos et in Orienta-

(1) *Conc. Neocaesar. can. 3.*

(2) *Minucius Felix in Octav. cap. 31.*

Theophil. Antioch. lib. 3. ad Autolyc.

(a) *Monogamia ipsis Gentilibus maximo in pretio fuit. Graecis sane praeclarum visum, πορναγοναι, eo-que nomine maximopere celebrata Penelope. Contra ad ignominium Helenae cessit, quod pluribus viris nups-erit. Quin Charondas senatu moveri voluit, qui, mortuis uxoribus, novercam liberis inducerent. Diodor. Sicul. lib. XII. cap. 12. Apud Aegyptios Apidis Sa-cerdotium nonnisi monogamo deferebatur. Cael. Rhodigin. Lect. Antiq. lib. XXVIII. Ut cetera praeteream, ipsi Romani a secundis nuptiis abhorrebant. Vid. Festum v. Signum pudicitiae, Valer. Max. lib. II. c. 1., Tacit. Annal. II. 86. Hinc maximopere laudatur Cor-nelia Gracchorum mater, cui tantum fuit pudicitiae, ut Ptolemaei nuptias repudiavit. Plutarch. Vit. Tib. Gracchi. Nec minorem adsecuta gloriam altera Cor-nelia ita Aemilium Paulum allocuta apud Propertium lib. IV. Eleg. 12.*

Jungor, Paulle, tuo, sic discessura, cubili,

In lapide hoc uni nupta fuisse legar.

Filia, tu specimen censurae nacta paternae,

Fac teneas unum nos imitata virum.

tali, et in Occidentali Ecclesia sacra benedictione non consecrabantur (1). At labente tempore mos iste exolevit, et sacra benedictio secundis nuptiis fuit impartita. Tantum apud Graecos secundarum nuptiarum benedictio continet orationes, quibus Deo supplicatur, ut secundis maritis parcat: et apud Latinos extra missarum sollemnia secundae nuptiae benedici consueverunt, cum primis nuptiis in publica missa sollemnis benedictio detur. Quare si Urbanus III. nuptialem benedictionem iterari non debere edixerit, id quidem de sollemni benedictione intelligi debet (2), quam si quis secundis nuptiis fuerit impartitus, eum officio, beneficioque suspensum ad Sedem Apostolicam destinari, jussit Alexander III. (3).

Secundum regulas Romani juris viduae propter reverentiam marito debitam intra annum luctus secundis nuptiis funestari prohibebantur (4). Mariti autem extra legis poenam erant. Si quae porro mulieres intra annum a morte viri enuberent, et infamia notabantur (5), et nihil ex testamento, mortisve causa donationibus capiebant, et a legitimis hereditatibus usque ad tertium gradum arcebantur (6). At jure Pontificio viduam intra annum luctus nubentem nul-

(1) *Conc. Neocesar. can. 7.*

(2) *Cap. Vir autem 3. de secund. Nupt.*

(3) *Cap. Capellatum 1. eod.*

(4) *L. 2. C. de Secund. Nupt.*

(5) *L. 9. ff. de His, qui not. infam.*

(6) *L. 1. C. eod.*

nulla sequitur infamia (1): quemadmodum et ceterae poenae secundo nubentibus inflictæ cessarunt (2), iis exceptis, quæ favore liberorum primi matrimonii fuerunt constitutæ (3).

TITULUS XVI.

*De Sacrosanctis Ecclesiis, atque Altaribus
Construendis, Consecrandis,
Reparandis.*

Ecclésiæ nomine Fidelium societas designatur. Per metonymiam vero locus significari solet, ubi concio, et coetus fidelium sacrorum agendorum causa habetur. In praesenti argumento Ecclesiam posteriori notione accipimus, quatenus scilicet aedificium denotat sollemni ritu consecratum, aut benedictum, divini cultus peragendi causa constructum (a). Primis Ecclesiæ seculis nec amplæ, nec splendidae fuerunt Christianorum Ecclesiæ, ita persecutionum furore, et Christianorum moribus postulantibus.

At

(1) Cap. Super illa 4. cap. Cum secundum 5. de secund. Nupt. e. 4.

(2) Ant. Faber Cod. lib. V. tit. 5.

(3) Gudelin. Jur. Noviss. lib. I. cap. 12.

(a) Ecclesiæ aliquando dicuntur Concilia, aliquando Dominica, Domus Dei, aliquando Oratoria, et Domus Orationis, aliquando vero Martyria, Apostolea, et Prophetæ appellantur, quatenus scilicet reliquiis, memoria, aut sepulcro Martyris, Apostoli, vel Prophetæ distinguuntur. Latinis Tituli nuncupantur. Videsis Can-
gium v. Titulus.

At pace Christianis data, in novam augustior-
remque formam passim Ecclesiæ aedificatæ,
quæ deinceps et *Templa*, et *Basilicæ* fre-
quentius audierunt.

Porro Ecclesiæ aliae sunt *Cathedrales*, aliae *Collegiatæ*, aliae *Parochiales*, aliae *Conventuales*. Cathedralis Ecclesia et *magna*, et *matrix* a Patribus Africanis (1), et *Catholica* a Martino Bracharensi (2) nuncupata, ea dicitur, in qua Cathedra, et Episcopi sedes posita est, et communis totius dioecesis parochia. Collegiata habet Canonicorum collegium, sed Episcopali Cathedra destituitur. In Ecclesia Parochiali a Parocho sub Episcopo cura animarum exercetur (a). Ecclesiæ denique Conventuales sunt Regularium sacella a Monachorum conventu ita appellata. Ea antiquitus privata fuerunt Oratoria; at labente tempore in paroecialium Ecclesiarum detrimentum omnibus patuerunt. Huc referri possunt *privata Oratoria*, minores nempe tituli aut in agris, aut in Magnatum domibus constructi, qui vulgo *Capellæ* vocantur. Hujusmodi minores Ecclesiæ
in

(1) Col. African. can. 33. et 123.

(2) Can. Si quis 44. Dist. L.

(a) Paroecialium Ecclesiarum aliae sunt matrices, et baptismales, aliae paroeciales simpliciter dictæ. Matrices veluti matres inferiorum titulorum censentur, et interdum in ipsis tantum baptismus confertur. Ubi autem reliquis inferioribus Ecclesiis Baptisterium conceditur, eae matri Ecclesiæ reverentiam debent, et honorem.

in usum familiae ruri commorantis potissimum aedificatae. Festis diebus, in quibus in Ecclesia Cathedrali; aut Paroeciali synaxis agitur, sacra in privatis oratoriis fieri Ecclesiasticae regulae vetant (1), in quibus sine Episcopi auctoritate liturgiam celebrare, nefas (2). Lapsa disciplina, Fideles, Parochiali Ecclesia relicta, ad privata oratoria convolarunt. Illud autem adverti debet, ab hujusmodi Cappellis rite seu consecratis, seu benedictis longe distare mobiles Cappellas intra domesticos parietes constructas, in quibus altare tantum est consecratum.

Supra reliquas Cappellas eminent, quae *Regiae, Palatinae*, et *Dominicae* vocantur. Christianis Principibus in more fuit et in Regiis Aedibus oratoria habere, et Cappellas secum, quocumque itarent, deferre. Quin et in ipsis Dominicis fundis Cappellas excitare Reges consueverunt, quois Regiarum Cappellarum praerogativae non defuerunt. Hujusmodi Cappellis adscripti Clerici *Cappellani Regii*, et *Palatini* fuerunt nuncupati. Ii Episcopo Dioecesano suberant olim. Sed deinceps *Palatini* Clerici, quemadmodum et Cappellae, ab Episcoporum jurisdictione exempti (3); iisque praeesse coepit *Cappellanus Major*, qui et *Palatii Custos*, et *Archicappellanus* dictus est (4). In Regno Nea-

- (1) *Conc. Agathens. can. 21.*
 (2) *Conc. Trullan. can. 31.*
 (3) *Cap. Cum Cappella 16. de Privileg.*
 (4) *Cangius v. Cappellani.*

Neapolitano *Cappellanus Major* et Palatinis Clericis tamquam proprius Antistes praees, et in omnes Ecclesias Palatinas jurisdictione fungitur.

Jam sine Episcopi consensu Ecclesiam, cujuscumque generis ea sit, aedificare nemo potest, uti Chalcedonenses Patres edixerunt (1). Antequam vero Ecclesia aedificetur, debet Episcopus, aut ejus mandato alius crucem humi defigere, atrium publice designare, primum lapidem jacere, aqua lustrali adspargere (2). Sine causa autem Ecclesiam aedificari noluerunt Patres Bracharenses (3). Ita si Paroecialis Ecclesia tantum distet a villa, ut Paroeciani sine magna difficultate ipsam adire non possint, novam Ecclesiam, etiam invitis Rectoribus, aedificari oportere, rescripsit Alexander III. (4). Ceterum ubi populus ita excreverit, ut unus Rector Sacramentis ministrandis non sufficiat, Episcopi alios adjungere debent, qui divino cultui celebrando sint satis (5).

Porro Ecclesiae aedificatae congrua portio ex antiquae redditibus attribui debet, Rectori veteris Ecclesiae jure patronatus quaesito (6). Quod si Ecclesia Paroecialis collabatur, ex ejusdem fructibus, et proventibus refici eam, jusserunt Tri-

- (1) *Conc. Chalced. can. 4.*
 (2) *Can. Nemo 9. Dist. 1. de Consecrat.*
 (3) *Can. Si quis 10. Dist. eod.*
 (4) *Cap. Ad audientiam 3. de Eccles. aedific.*
 (5) *Conc. Trid. sess. XXI. de Ref. cap. 4.*
 (6) *Cap. Ad audientiam 3. de Eccles. aedific.*

Tridentini Patres. Si fructus si non sufficient, omnes patronos, quive ex ea Ecclesia aliquos proventus percipiunt, aut in illorum defectum parochianos omnes ad Ecclesiam reparandam cogi oportere, iidem Patres voluerunt. Id autem sine Regis venia apud nos Episcopis attentare, nefas. Nemo enim, nisi Princeps, ad collectas conferendas cogere quemquam potest. Ubi vero nimia egestate omnes laborent, ad matrices, aut viciniores Ecclesias parochiani transferentur (1). Quod si Ecclesia non fuerit paroecialis, ab iis reparari debet, qui beneficia ibi possident pro rata beneficiorum, et fructuum; modo fructus beneficiorum ipsis supersint (2).

In Ecclesiis aedificatis non prius sacra peragi possunt, quam ab Episcopo Dioecesano, aliove Episcopo, Dioecesani mandato, fuerint consecratae. Licet enim Episcopus committere possit, quae sunt jurisdictionis; quae tamen sunt ordinis Episcopalis, inferioris gradus Clericis demandare non posse, rescripsit Gregorius IX. (3) Ecclesiae autem consecratio seu diebus Dominicis peragatur, seu privatis, nihil refert (4). Illud vero certum est, Ecclesiam sollemni ritu consecratam aut ab igne exustam, aut sanguinis, vel cujuscumque seminis effusione pollutam iterum consecrari non debere, uti statuerunt

(1) Sess. XXI. de Ref. cap. 7.

(2) Cap. 1. de Eccles. aedific.

(3) Cap. Aqua 9. de Consecrat. Eccles.

(4) Cap. Tua fraternitas 2. eod.

runt Nicaeni Patres (1). Quin si, ligneis Ecclesiae aedificiis casu consumptis, parietes illaesi manserint, Ecclesiam denuo consecrari vetuit Innocentius III. (2). Et quamvis olim ob altare motum, lapidemve confractum, aut deminutum iterum consecraretur Ecclesia (3); tamen jure novo id secus obtinere voluit Alexander III. (4).

Porro si Ecclesia polluatur, reconciliari debet. Polluitur autem Ecclesia per homicidium (5), per humani sanguinis, et per quamcumque humani seminis effusionem (6), necnon per excommunicati sepulturam (7). Illud autem explorati juris est, polluta Ecclesia, contiguum coemeterium pollutum censi, non contra; ne accessorium ad se principale trahere videatur, uti ait Bonifacius VIII. (8) In Ecclesia autem polluta sacra mysteria celebrari nefas, antequam reconcilietur. Ubi vero per excommunicati sepulturam pollutio contigerit, cadaver, si discerni queat, jactari foras, voluere Aurelianienses Patres, Ecclesiamque mundari (9). Ecclesia porro consecrata reconciliabitur ab Episcopo.

(1) Can. Ecclesiis 20. Dist. 1. de Consecrat.

(2) Cap. Ligneis 6. de Consecrat. Eccles. eod.

(3) Can. 19. Dist. 1. de Consecrat.

(4) Cap. Adhaec 1. de Consecr. Eccles.

(5) Cap. Proposui 4. eod.

(6) Cap. Si Ecclesia 10. eod.

(7) Cap. Consulisti 7. eod.

(8) Cap. Si Ecclesiam un. eod. in VI.

(9) Can. Ecclesiam 27. Dist. 1. de Consecrat.

scopo per aquam cum vino, et cinere benedictam (1). Ubi vero Ecclesia non fuerit consecrata, sed tantum benedicta, aqua exorcizata per ipsum presbyterum protinus reconciliari debet, ne divinae laudis organa suspendantur, ut ait Gregorius IX. (2).

TITULUS XVII.

De Locali Immunitate.

De Personali, et Reali immunitate pro instituti ratione aliqua superiori libro adpersimus, nunc et localem immunitatem paucis enarrabimus. Ea sane sit, ut quicumque ad Ecclesias, et alia loca Ecclesiastica confugerint, securitatem sibi parent. Ex moribus primum recepta immunitas localis latis Principum legibus deinde firmata est. Quidquid autem veteris juris fuerit, medio aevo localis immunitas maximis aucta est incrementis. Sane Concilium Aurelianense I. (3), et Concilium Toletanum XII. (4) statuerunt, ut criminibus illigati si ad Ecclesiam confugerent, inde non abstraherentur. Et Capitularia Regum Francorum edicunt, confugientes ad Ecclesiam, ad poenam, vel mortem abripi inde non posse. Sed seculo XIII. incun-

te,

(1) *Cap. Proposuiſti 4. de Conſecr. Eccles.*

(2) *Cap. Si Ecclesia 10. eod.*

(3) *Conc. Aurelian. can. 3.*

(4) *Conc. Toletan. XII. can. 12.*

te, localis immunitas maximopere fuit restricta. Innocentius III. publicos latrones, et nocturnos agrorum depopulatores asylo exclusit (1). Et Gregorius IX. immunitatis auxilio eos spoliavit, qui per Ecclesiae defensionem suorum criminum impunitatem obtinere sperantes homicidia, et mutilationes membrorum in Ecclesiis, et coemeteriis committere auderent: *frustra enim legis auxilium invocat, qui committit in legem* (2). Quin ab altari evelli eum voluit idem Pontifex, qui per insidias alterum occidisset (3). His accensuit Julius II. Majestatis reos, homicidas, et depraedatores (4).

Utrumque autem de criminibus statutum, quae Ecclesiastica immunitate defendi, Pontificibus non placuit, inter Benedictum XIV., et Carolum Borbonium ea res plenius fuit definita. Itaque asylo exclusi I. Incendiarii, quique eos ope, consiliove juverint. II. Plagiarii, qui homines eo animo abducunt, ut se pecunia redimant; quique nuntiis, litterisve perlati, pecuniam, aliasque res comminationibus extorquent. III. Venefici, qui venenum hominis necandi causa parant, vendunt, praebent, licet effectus consilio non responderit. IV. *Assassini*, i. e. qui caedem hominis mandant, quive mandatarii munus ea in re suscipiunt, aut consilium, opemve ferunt, modo vulnus tantum

(1) *Cap. Inter alia 6. de Immunit. Ecclesiar.*

(2) *Cap. Immunitatem 10. eod.*

(3) *Cap. Si quis 1. de Homicid. c. 8.*

(4) *Vid. Petrum Sarpum de Jur. Asyl. cap. 5.*

tum inflicturn. V. Latrones, et grassatores viarum, licet neminem laeserint. VI. Qui noctu adulterinis clavibus domos, tabernas, aliasve cellas promptuarias ingressi tantum inde abstulerint, quod capitali poena vindicari oporteat. VII. Qui per noctem simulato Curiae nomine alienas domos intraverint, ubi aut furtum fecerint, aut mulieribus vim intulerint. VIII. Qui publicae argentariae mensae syngraphas adulterinas conficiunt, verasque tabulas adulterant. IX. Mercatores, qui dolo malo decoxerunt. X. Fiscalis pecuniae Quaestores, publicis mensis argentariis, publicisque *Montibus*, atque universitatum aerariis Praefecti, qui ex publica pecunia tantum furentur, quod legitima poena expiari debeat. XI. Rei perduellionis, quique Majestatem ex secundo capite attentaverint, i. e. qui Magistratibus jurisdictionem exercentibus injuriam irrogaverint. XII. Qui ab Ecclesia reos abduxerint, abducive jusserint. XIII. Qui in loco immuni homicidium, membrorumve mutilationem perpetraverint, aut crimen admiserint, quod poena sanguinis, aut trirremium vindicatur. XIV. Qui immuni loco abusi, et jussu Episcopi alio translati a crimine non abstinere. XV. Agrorum depopulatores, haeretici, falsas Apostolicas litteras scribentes, homicidae ex praemeditatione, et qui monetam adulterinam cadunt, publicosque nummos radunt, tingunt, lavant (1).

Jam

(1) *Concord. cap. 2.*

Jam vero solae Ecclesiae asylum praestabant olim (1). Theodosius Junior localem immunitatem ad *exedras*, i. e. *septa* extendit (2). Patres Concilii Toletani XII. asylum passibus triginta circum Ecclesiam definiverunt (3). Et Nicolaus Papa majori Ecclesiae passus quadraginta, minoribus triginta per circuitum asyli nomine praefinivit (4).

Non modo autem consecratis, sed et non consecratis Ecclesiis, modo in ipsis divina mysteria celebrentur, jus asyli datum (3) Quin et ipsae domus Episcopales, et Paroeciales, praesertim si intra septa forent, et coemeteria ab Ecclesiis disjuncta, et cruces in terram defixae, et xenodochia, aliaque religiosa loca securitatem criminosis praestiterunt. Sed ex pactis inter Carolum Borbonium Augustum, et Benedictum XIV. Rom. Pontificem conventis localis immunitas certis fuit conclusa finibus. Ita fuit constitutum, ut Ecclesiae rurales, in quibus Eucharistia non servatur, modo non sint paroeciales, aut ad curam animarum addictae; Oratoria privata, etsi publicarum Cappellarum privilegiis fruantur; Cappellae castorum immunitatem non praestent. His adjungi debent Ecclesiae derelictae, horti, viridaria, et

(1) Gothofred. ad l. 4. C. Theod. de his, qui ad Eccles. confug.

(2) L. 4. C. Theod. eod.

(3) Can. Definivit 35. C. XVII. q. 4.

(4) Can. Sicut 6. ead.

(5) Cap. Ecclesiae 9. de immunit. Eccles.

et alia loca Ecclesiarum parietibus non conclusa, quaeque profanis usibus destinata muris Ecclesiarum, aut Monasteriorum adnectuntur, ipsaque turris campanaria ab Ecclesiae parietibus sejuncta. Paroeciales vero aedes Ecclesiis conjunctae, quae in Ecclesiam interius patet aditus, asylum praebent. Asyli autem spatium non excedit atrium muro circumdatum, porticus, scalas, portas seu adversas, seu laterales, et ad spectum anteriorem (1).

Qui criminosos ab Ecclesiis abducunt, violatae immunitatis rei, tamquam ex crimine majestatis jure civili arcescebantur olim (2); et posteriori aevo ex regulis Ecclesiasticis communionem ejecti, et publicae poenitentiae subiciebantur, et multam Episcopo componebant (3). Seculo XI. sola excommunicatio in violatores Ecclesiasticae immunitatis obtinuit. Cum vero saepius de jure asyli lites suborirentur, apud nos ex novissimo Concordato potestas Episcopis facta est, censuris magistratus coercendi, qui adversus immunitatem attentarent, asyli beneficio iis adempto, qui reos inde deducerent (4). Ceterum si ob scelus admissum iudex laicus reum ab Ecclesia abstrahendum putaverit, ab Episcopo, ejusve Vicario, vel ab eo qui Superioris vice fungitur, veniam petet. Jurato

au-

(1) Concord. cap. 2. de Local. Immunit.

(2) L. 2. et 6. C. de His, qui ad Eccles. confug.

(3) Can. Si quis 20. Can. Definivit 35. C. XXVII.

7. 4.

(4) Concord. cap. 2.

autem Iudex laicus cavebit, se abductum reum Ecclesiae nomine detenturum, eumque in asylum restitutum, si immunitati locus erit. Id porro nisi praestiterit, tamquam violatae immunitatis reus canonicas poenas subibit. Ceterum si laico iudici venia abducendi ab Ecclesia reum denegatur, is praestita cautione, jure suo utetur (1).

TITULUS XVIII.

De Sepulturis.

Pro Gentium diversitate diversa fuit olim sepeliendi ratio. Alii quidem condiebant, alii humabant, et plerique cadavera cremabant, ac cineres humo committebant. At Christianis, crematione rejecta, sepelire cadavera placuit. Sepulcra autem ex Romanis legibus extra urbem plerumque in agris secus viam poni consueverunt, quo transeuntes suae mortalitatis admonerentur: in Ecclesiis sepeliri non licuit. Ubi vero Martyrum reliquiae in Ecclesiis conditae, sensim Principibus veluti ex privilegio datum, ut juxta eorum corpora quiescerent. Labente tempore, Christianis prope Martyrum ossa sepeliri petentibus, atria, porticusque Ecclesiarum laicis in Occidente patuerunt; Principes, Episcopi, Abbates, et qui vitae probitate inclaruerant in templis condi-

ti

(1) Concord. eod.

ti (1). Seculo fortasse IX. Episcopis, et Parochis potestate facta decernendi, quos intra Ecclesias sepeliri vellent, facile Christianis omnibus in Ecclesiis dormitionis locus datus est. Ceterum quamvis Ecclesiae fidelibus omnibus pro dormitione patuerint; posteriora tamen Concilia, et praesertim Mediolanensia sub S. Carolo Borromaeo coemeteria pro Christianorum sepultura constitui jubent. Sunt Coemeteria, i. e. *dormitoria*, loca religiosa Episcopali benedictione fidelibus sepeliendis addicta.

Jam vero Christiani in loco religioso sepeliri debent. Si quis profanum sibi locum pro sepultura delegerit, hujusmodi electionis nulla ratio habebitur. Ecclesiastica enim sepultura Ecclesiasticae communionis pars censetur. Cui libet autem locum sepulturae eligere licet, dummodo ibi sit jus funerandi. Ex recepto vero Ecclesiastico jure paroecianos in sua paroecia sepeliri oportet, ubi viventes Sacramenta acceperunt (2). Si qui majorum sepulcra habuerint veluti ex tacita ipsorum electione paroecialem sepulturam ipsis cessare placuit (3). Non absimili ratione a paroeciali coemeterio abesse iis licet, qui sibi locum dormitionis elegerint; ut et pueri adolescenti licet in sacris paternis constituto (4), et uxori, invito viro (5), sepul-

(1) *Conc. Moguntin. can. 52.*

(2) *Cap. 1. e. h. t.*

(3) *Cap. In nostra 10. eod.*

(4) *Cap. Licet. 4. eod. in VI.*

(5) *Cap. De uxore 7. eod. e. h. t.*

pulturam extra paroeciam deligere liceat. Quod si mulier sepulturae locum sibi non optaverit, in mariti sepulcro sepelietur (1). Si qua autem pluribus nuptiis se funestavit, cum ultimo marito, cujus retinet domicilium, et honorem, tumulari jussit Bonifacius VIII. (2). Impuberi autem ob consilii inopiam pater sepulturam deliget, si id ex consuetudine obtineat; secus majorum sepulcrum, aut paroeciale coemeterium ipsi patebit (3). Quod si quis duabus in paroeciis sacramenta acceperit, aut domicilium utrobique habuerit, locus erit praeventioni, et divisioni quartae funerariae. Ubi vero quis ruri decesserit, quo se recreationis causa, vel ut ruralia exerceret, contulit, ad urbanam paroeciam transferetur, si id sine periculo fieri possit (4). Ceterum licet paroecia commune sit paroecianorum sepulcrum, ex privilegio tamen Fratibus Praedicatoribus, et Minoribus jus sepeliendi in propriis Ecclesiis datum; modo in iis fuerit coemeterium electum (5), et *salva sit Ecclesiarum justitia, a quibus corpora adsumentur* (6), i. e. Ecclesiarum paroecialium jura salva consistent. Ea sane de causa si quid ea in re per fraudem fuerit admissum, ipsum cadaver, si petatur, effodi, et oblationes omnes

(1) *Can. Unaquaeque 3. C. XIII. q. 2.*

(2) *Cap. Is, qui 3. §. 1. h. t. in VI.*

(3) *Cap. Licet 4. eod. in VI.*

(4) *Cap. Is, qui 3. eod. in VI.*

(5) *Clement. Dudum. 2. eod.*

(6) *Cap. Certificari 9. e. h. t. eod.*

sepulturae nomine acceptas intra ipsum decennium restitui jussit Bonifacius VIII. (1).

Jam vero pro exsequiis, et sepulturae loco, ne obtentu quidem consuetudinis quidquam exigi, prohibuere Pontifices (2). At spontaneas oblationes sive a defunctis, seu ab eorum cognatis, et amicis factas Ecclesia numquam respuit tamquam communionis testimonium. Labente porro disciplina, voluntariae oblationes in consuetudinem abierunt, quibus heredes obligari, par aequumque visum. Quamvis enim Lateranenses Patres pro Sacramentis conferendis, aliisque religiosis officiis persolvendis nihil a Clericis exigi voluerunt, pias tamen oblationum consuetudines a fidelibus servari jubent (3).

Porro si quis extra paroeciale coemeterium sepeliatur, paroeciae *quarta funeraria*, sive *canonica* debetur, i. e. oblationum portio, quas defunctus Ecclesiae, in qua locum dormitionis delegit, quovis nomine reliquerit (4). Id inde factum, quod ea Ecclesia, quae ministerium praebeuit Sacramentorum, digna sit, quae oblationum partem pro laborum levamine consequatur. Istaec autem portio, licet *quartae* nomine designetur, pro locorum diversitate diversa ratione censetur, et alibi *tertia*

- (1) Cap. Animarum 1. eod. in VI.
 (2) Cap. Non satis 8. cap. Cum in Ecclesia 9. de Simon. e. s.
 (3) Cap. Ad Apostolicam 42. eod.
 (4) Can. Nos instituta 1. h. t. e. s.

tia est, alibi *quarta*, alibi *dimidia* (1). Eam ex obventionibus omnibus tam funerariis, quam quibuscumque, et quomodocumque, etiam ad certos usus relictis deduci, jussit in Concilio Viennensi Clemens V., ubi sepulturae locus apud Mendicantes fuerit electus (2). Ceterum *quarta* amittitur, ubi quadraginta annis cum titulo, aut immemorabili tempore sine titulo praescribatur.

Qui in Ecclesiae communione decedunt, Ecclesiastica sepultura donantur. Quibus autem in vita non communicavimus, iis neque post mortem communicare licebit. Quapropter ab Ecclesiastica sepultura excluduntur I. ii, qui consulto violentam sibi mortem quovis modo intulerunt (3) II. Excommunicati, i. e. denunciati, quive clericum palam percusserint (4). III. Nominatim interdicti (5). IV. Qui praeceptum annuae confessionis, et Paschalis communionis neglexerunt (6). V. Monachi cum peculio mortui (7) VI. Fures, et latrones, qui in furando, et depraedando occiduntur (8) VII. Mortui in torneamentis (a), quibus tamen po-

- (1) Cap. Certificari 9. eod.
 (2) Clement. Dudum 2. eod.
 (3) Can. Placuit 12. C. XIII. q. 5.
 (4) Extravag. Martini V. Ad Evitanda.
 (5) Cap. In nostra 10. e. s. h. t.
 (6) Cap. Omnes 12. de Poenit. et. Remis. e. s.
 (7) Cap. Cum ad Monasterium 6. de Statu Monachor. e. s.
 (8) Cap. Fures 2. de Furt. e. s.
 (a) Torneamenta dicebantur feriae, vel nundinae, in

scentibus poenitentia non denegatur (1) VIII. Qui in monomachia in ipso conflictu decesserint, quique eorum *Patrini* vocantur (2) IX. Raptores, et Ecclesiarum violatores; nisi in extremis positi, poenitentiae remedio postulato, emendationem, vel emendandi securitatem praestiterint (3) X. Usurarii manifesti; nisi de usuris satisfecerint, vel de satisfaciendo pro suarum viribus facultatum idoneam praestiterint cautionem (4). Ceterum ubi quis, cui Ecclesiastica sepultura interdictum, in Ecclesiastico coemeterio tumuletur, si discerni queat, exhumari debet, et procul inde jactari (5).

TITULUS XIX.

De Religiosis Domibus.

Praeter Ecclesias, et Monasteria, sunt quaedam loca piis usibus destinata, quae *Religiosae Domus* appellari solent. Hujusmodi sunt *Xenodochia* hospitibus excipiendis, *Nosocomia* curandis aegrotis, *Orphanotrophia* orphanis instituendis, *Gerontocomia* senibus alendis, *Ptochotrophia* pauperibus sustentandis compa-

ra-
in quibus milites ex condicto convenire solebant, et ad ostentationem virium suarum temere congregari.

(1) Cap. Felicis 1. de Torneament. c. 8.

(2) Conc. Tril. sess. XXV. cap. 19.

(3) Cap. Super eo 2. De Raptorib. c. 8.

(4) Cap. Quamquam 2. de Usur. in VI.

(5) Cap. Sacris 12. c. 8. h. t.

rata. Sub paganis Principibus nullae fuerunt religiosae domus ad pauperes, et hospites excipiendos, atque aegrotos curandos. Ubi autem Christianis pax illuxit, cum in Oriente, tum in Occidente certatim ipsi in id opus incubuerunt; et omnibus ferme Monasteriis et Canonicorum, et Monachorum, atque omnibus Episcoporum aedibus hospitales domus adjunctae.

Loca caritatis operibus destinata vel *religiosa* sunt, vel *profana*. Illa ex plurimorum sententia Episcopi auctoritate constructa sunt; haec sine illius auctoritate aedificata (1). Nobis vero *Religiosa* dicuntur, quae a Clericis administrantur; profana vero, quae laici procurant (2). Cujuscunque generis hujusmodi aedes sint, ex veteri disciplina Episcoporum jurisdictioni suberant (3). Quare Justinianus edixit, ut, si locorum piorum administratores a fundatoribus non forent designati, ab Episcopis constituerentur (4). Quin Episcopis potestatem fecit expellendi administratores ab ipsis fundatoribus delectos (5), et jus dicendi in officiales, ubi de administratione convenirentur (6). At latente tempore loca pia partim sub Regum protectione posita (7), partim privilegiis Pontificum

(1) Cap. Ad haec. 4. h. t. c. 8.

(2) Concordat. cap. V.

(3) Conc. Chalced. can. 8.

(4) L. 42. §. 9. l. 46. §. 3. C. de Episc. et Cleric.

(5) d. l. 46. §. 3.

(6) Nov. 123. c. 23.

(7) Concil. Ticinens. an. 850. can. 16.

cum subnixa (1) Episcoporum potestate fuerunt exemta.

Ex deminuta Episcoporum per exemptiones potestate, locorum piorum disciplina passim collapsa, et eorum bona in proprios administratorum usus conversa. Ea de causa, quae deinceps celebrata sunt Concilia, rem in pristinum statum restituere sategerunt. Et Patres quidem Viennenses statuerunt, ut, si locorum piorum Rectores ignavius in administratione se gererent, Episcopi non exemptos propria, exemptos vero Apostolica auctoritate ad munus suum explendum compellerent (2). Patres vero Tridentini, renovato Concilii Viennensis canone, Episcopis potestatem fecere, tamquam Sedis Apostolicae delegatis, *in casibus ab jure concessis* loca pia omnia invisendi, *iis exceptis, quae sub Regum immediata protectione sunt* (3). Tum illud edixerunt, ut locorum piorum administratores Ordinariis rationes quotannis redderent, sive Clerici ipsi forent, seu Laici; nisi secus in foundatione cautum. Quod si vel ex consuetudine, vel ex privilegio, vel ex loci statuto aliis rationes reddi oporteat, cum iis et Ordinarios adesse voluerunt (4).

Isthaec Tridentina decreta apud nos non fuerunt recepta. Quapropter de locorum piorum administratione inter Secularem, et Ecclesiasticam

(1) *Clement.* Quia contingit 2. *de Relig. Domib.*

(2) *d. Clement.* 2.

(3) *Conc. Trid. Sess. XXV. de Ref. cap. 8.*

(4) *Trid. Sess. XXV. de Ref. cap. 9.*

cam potestatem pleraeque subortae sunt controversiae, quae in pactis inter Benedictum XIV. et Carolum III. conventis fuerunt compositae, jure certo constituto. Itaque discrimen positum inter loca pia, quae sub *immediata Regum protectione* (a) sunt, quae a Clericis, quaeque a Laicis gubernantur. Quae sub immediata Regum protectione sunt posita, ab Episcopi potestate, et visitatione in spiritualibus, et in temporalibus fuerunt exemta. Loca pia a Clericis administrata Episcopali jurisdictioni, et visitationi omni ex parte subjecta sunt. Quae postremo a laicis administrantur pia loca, tantum in spiritualibus ab Episcopo visitari placuit. Rationes vero quotannis ab Administratoribus reddi oportere, fuit constitutum, rationatoribus de more electis, quibus interesse gratis debeat, qui ab Ordinario ad id fuerit delectus (1).

TITULUS XX.

De Oblationibus.

In praesenti argumento *oblationum* nomine designantur munera, quae ad altare, quaeque extra sacrificium ad Ecclesiam deferebantur. Ea-

(a) *Sub immediata Regum protectione esse dicuntur loca, quae vel Regiae sunt foundationis, aut dotationis, vel in Regiam protectionem ex fundatorum voluntate fuerunt recepta.*

(1) *Concord. cap. V.*

Earum aliae altari pro sacrificio inferebantur ; aliae Episcopi domum , seu in gazophylacium comportabantur ; aliae denique pro defunctis , et in reliquis sacris functionibus dabantur . Ad altare deferri mos fuit panem praecipue , et vinum , Eucharistiae scilicet elementa . Non rejiciebantur tamen novae spicae , uvae , et oleum (1) . Turpe omnino censebatur , divites sine oblatione Ecclesiam ingressos Eucharistiam sumere , cujus elementa pauper obtulerat (2) . Quae vero extra sacrificium fiebant oblationes , vel Episcopi domum , vel in gazophylacium deferrebantur . Id moris ab ipsa Apostolica aetate receptum secundo , et tertio Ecclesiae seculo in omnibus Ecclesiis servabatur . Postremo pro mortuis , in Sacramentis suscipiendis , in Ecclesiarum dedicationibus , et in aliis Ecclesiasticis functionibus frequentes fiebant oblationes , in quibus id unum Ecclesiasticae regulae cautum voluerunt , ut Clerici per exactiones , et pignora avaritiam , et turpe lucrum non sequerentur (3) .

Hisce oblationibus Ecclesiastica res prioribus seculis stetit . Lapsu temporis , Eucharistica communione rarius accepta , rariores oblationes evaserunt . Quare Concilium Matisconense II. edixit , ut fideles singulis diebus Dominicis panem , et vinum ad altare deferrent (4) . Sed a
pri-

(1) *Can. Apostol. 4.*

(2) *Cyprian. de Oper. et Eleemos.*

(3) *Tertull. Apolog. 39. Augustin. serm. L. de Divers. Conc. Carthagin. IV. can. 93.*

(4) *Concil. Matiscon. II. can. 4.*

primaeva morum sanctitate dilapsi Christiani loco panis et vini denarios obtulerunt , ex quibus Missarum honoraria originem ducunt . Quidquid autem hujusce rei sit , illud certum est , oblationes , quae ad altare fiebant , necessitate quadam fuisse contentas ; quae vero extra altare fieri consueverunt , spontaneas omnino fuisse , licet lapsu temporis in pias evaserint consuetudines . Sane post seculum X. paroeciarum bonis , ipsisque decimis in laicos , monachos , et canonicos maximam partem translatis , cum Clericis nihil esset , unde se exhiberent , illud factum oportuit , ut piae offerendi consuetudines in necessitatem converterentur . Hinc Innocentius III. in Concilio Lateranensi IV. et *pravas exactiones* prohibuit , et *pias consuetudines* observari praecepit , facta Episcopis potestate eos compescendi , qui hujusmodi consuetudines abolere contenderent (1) . Ceterum oblationes omnes ob Christianorum curam Parochis demandatam ad Ecclesiam Paroecialem pertinent (2) ; nisi contraria offerentium voluntas , aut privilegia , vel recepti mores secus statuant .

(1) *Cap. Ad Audientiam 42. e. de Simon.*

(2) *Cap. Pastoralis 9. De his , quae fiunt à Prael. sin. cons. Capit.*

TITULUS XXI.

De Decimis , et Primitiis .

Decimam fructuum partem , quos ex terra , et pecude percipiebant Judaei , Levitis ex lege praestare jubebantur . Huic praestationi *Decimarum* nomen factum . Decimas autem instar tributi a Deo indictas censet cum plerisque Franc. Buddeus (1) , licet non desint , qui decimarum originem ex veteri Patriarcharum more arcesant , qui decimam spoliolum , aut rerum suarum partem Deo ex voto offerre solebant (2) . Utcumque id sit , veteres Ecclesiae Patres decimas jure divino deberi inde deduxerunt , quod ex Christi praecepto Christianorum justitia plenior esse debeat justitia Scribarum , et Pharisaeorum (3) ; in quam sententiam quae secuta sunt Concilia , et Pontifices passim iverunt .

Decimae jure novo decimam partem continent , quae ex omnibus fructibus rerum seu mobilium , seu immobilium , et ex quacumque honesta negotiatione detrahitur (4) . Ea pars per pactiones , et receptos mores ad minorem quantitatem reduci potest . Decimae autem vel *praediales* sunt , vel *personales* , vel *mixtae* . Praediales ex fructibus praediorum detrahuntur ,

sive

(1) Buddeus *Hist. vet. Testam.* p. 1. sect. 3.(2) *Genes. XIV. et XXVIII.*(3) Origen. *Hom. IX. in Num.* Augustin. *Comment. in ps. 146.* Hieron. *cap. III. in Melanch.*(4) *Cap. Non est 22. h. t. e 8.**De Decimis , et Primitiis .*

sive rustica sint praedia , seu urbana (1) . Personales ex propria arte , vel professione deducuntur (2) . Mixtae denique debentur ex fructibus , qui ex praediis , et industria proveniunt ; cujusmodi sunt , quos ex gregibus , et armentis industria nostra percipimus (3) . Personales porro , mixtaeque decimae in eo a praedialibus differunt , quod praediales praestantur parochiis , quarum in finibus praedia sunt posita (4) ; sine impensarum deductione (5) ; personales , deductis expensis , illi Ecclesiae redduntur , in qua percipiuntur Sacramenta (6) .

Licet vero jus decimas percipiendi inter spiritualia conseatur , *res tamen , quae nomine decimarum dantur , corporales sunt , et possunt in usum quorumlibet cedere , et ad laicos etiam pervenire* , ut ait S. Thomas (7) . Hinc medio aevo per Occidentem jure feudi laicis cesserunt , *infeudatae* propterea nuncupatae . Hujusmodi decimae fortasse aetate Caroli Martelli primum invaluerunt in Gallia in angustis Imperii , et Sacerdotii rebus . Tum ipsi Episcopi militibus decimas concesserunt , quo adversus invasores eorum patrocinio defenderentur .

(1) *Cap. Ex parte 21. eod.*(2) *Cap. Ad Apostolicam 20. eod.*(3) *Cap. Pervenit 5. eod.*(4) *Cap. Quoniam 13. eod.*(5) *Cap. Cum homines 7. eod.*(6) *Cap. Ad Apostolicam 20. eod.*(7) S. Thomas II. q. 86. art. 3. *Cap. Pastoralis 28. eod.*

tur. Nec defuere Antistites, qui decimarum concessione suos consanguineos locupletarunt, de quo maximopere queritur Gregorius VII. apud Gratianum (1). Isthæc bona in laicos translata *Ecclesiae*, et *Altaria* audierunt; quæ et in commercio fuerunt, et ad heredes delata (2). Cum autem ab Ecclesiasticis regulis alienum videretur, decimas a laicis possideri, earum restitutionem veluti per cuniculos adgressi sunt Ecclesiae Antistites. Quare in Concilio Bituricensi cautum, ut, qui laici *Ecclesias* possidebant, nihil potestatis in presbyteros haberent (3). Tum Tolosani Patres tertiam decimarum partem una cum primitiis relinqui presbyteris iusserunt (4). Et Patribus Abrincatensibus placuit, ut laici decimas jure hereditario possessas idoneo clerico concederent ea lege, qua, eo mortuo, ad Ecclesiam devolverentur (5). Postremo Alexander III. in Concilio Lateranensi III. lata lege vetuit, ne laici in laicos decimas transferrent; et si quis eas receperit, et Ecclesiae non reddiderit, Christiana sepultura privaretur (6). Hæc autem tanti non fuerunt, ut prædam e laicorum manibus extorserint. Itaque e re Ecclesiasti-

(1) *Can. Pervenit* 3. *C. XVI. q. 7.*

(2) *Pet. de Marca Nat. in can. VII. Conc. Claromont.*

(3) *Conc. Bituric. can. 21.*

(4) *Conc. Tolos. can. 11.*

(5) *Conc. Abrincatens. can. 9.*

(6) *Cap. Prohibemus* 19. *e. h. l.*

stica visum, decimas a laicis ante Concilium Lateranense III. in feudum acceptas licite ab eis possideri (1). Quod si de ea vetustate non constet, temporis immemorabilis possessionem Interpretes satis esse arbitrantur (2). Hujusmodi decimæ in commercio tamquam bona patrimonialia non esse, edixit Gregorius IX. (3).

Porro non modo laicis decimæ cesserunt, sed et Monachis, et Canonicis. Id autem factum Pontificum, et Episcoporum auctoritate, quo Monastica disciplina reparari, et communis clericorum vita promoveri posset. Sed major decimarum pars Monachis fuit addicta, ubi laici moratiores decimas abdicare jussi eas Monachis, et Canonicis coenobitis, quorum præ clericis singularibus sanctior disciplina erat, restituere maluerunt. Licet vero grave id Episcopis foret ob Ecclesiarum paroecialium inopiam; tamen e re Ecclesiastica putarunt, a Monachis, et Canonicis decimas potius detineri, quam a laicis. Illud tantum voluerunt, ut sine adsensu Episcopi, vel Romani Pontificis Monachi, et Canonici a laicis Ecclesias, et decimas non acciperent (4). Id tamen Ecclesiis paroecialibus nihil profuit. Ubi enim moribus invaluit, ut in *Ecclesiarum*, et *Altarium* translatione præter annum censum certa pecunia Episcopis pendere-

(1) *Cap. Statuto* 2. §. 3. *eod. in VI.*

(2) *Canis. ad tit. de Decim. cap. 13.*

(3) *Cap. Interdicimus* 35. *e. h. l.*

(4) *Conc. Roman. an. 1078. can. 9. Conc. Melphit. an. 1079. can. 2.*

deretur (a), facile Episcopi transferendis Ecclesiis, ac decimis adsensi sunt.

Jam vero, laicis, monachis, et Canonicis in decimarum partem vocatis, *novales*, et *minutae* decimae Ecclesiis parochialibus proprio veluti jure fuerunt addictae. *Novales* decimae ex agro *novali* praestantur. Ager novalis licet apud Iotos sit terra praecisa, quae anno cessat, vel silva, quae, arboribus extirpatis, ad cultum redigitur; tamen, auctore Innocentio III., ille dicitur, *qui de novo ad culturam redactus est, de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuerit* (1). Latiori notione interpretes nomine *novalium* agros cultos quoque contineri ajunt, qui nova cultura novos nec antea editos fructus ferunt (2). *Minutae* autem decimae vocantur, quae ex minoribus fructibus veluti leguminibus, oleribus, aliisque hujusmodi proveniunt. *Novales* non secus ac *minutae* decimae ad Ecclesiam paroecialem pertinent, licet laici, monachi, aut Canonici ab immemorabili decimas ex iis agris exegerint. Tantum paroecias excludi placuit, ubi qui alias per-

(a) *Isthaec pensio Episcopis soluta Altarium redemptio fuit appellata. Videsis Petr. de Marca in can. VII. Conc. Claromont. Hujusmodi altarium redemptiones veluti simoniacam pravitatem redolentes in Conc. Claromontano sub Urbano II. fuerunt damnatae, annuo censu, veluti legitimo, relicto, Can. Quaesitum 4. C. I. Q. 3. quo de jure Sacerdotii in translatis Ecclesias constaret. Thomassin P. III. lib. I. cap. 18.*

(1) *Cap. Quid per novale 21. e. h. t. de Verb. signif.*

(2) *Espen P. II. tit. XXXIII. cap. 6.*

percipiunt decimas, ex privilegio novales sibi deberi probaverint (1).

Ad solutionem praedialium decimarum coguntur omnes, qui praedia possident, non exceptis ipsis Judaeis (2): decimarum enim onus praediis inhaeret. Hinc locatores, vel conductores *ad firmam* decimasolvere oportere, nisi specialiter ab ipsarum praestatione sint exempti, rescripsit Innocentius III. (3). Ipsi clerici, qui curam animarum non exercent, quique a clericis spiritualium ministeriorum labores accipiunt, decimas praestare jubentur (4); quemadmodum et Monachi, qui non pascunt oves, sed pascuntur, ut ait Hieronymus (5). Ceterum si sponte decimas Christiani non persolverint, per excommunicationem ad eas pendendas cogi voluere Pontifices (6). Et Tridentinis Patribus placuit, excommunicari eos, qui decimas aut subtrahunt, aut impediunt, nec ab eo crimine absolvi, nisi restitutione integra percepta: quae Tridentina sanctio apud nos non fuit recepta (7). Quidquid autem hujusce rei sit, in decimarum solutione recepti mores, et Regni leges servari debent (8).

Ju-

(1) *Cap. Cum contingat 29. e. h. t.*

(2) *Cap. De terris 16. eod.*

(3) *Cap. A nobis 24. eod.*

(4) *Cap. Novum 2. eod.*

(5) *Hieronym. ad Heliodor. ep. I.*

(6) *Cap. Pervenit 5. e. h. t.*

(7) *Trident. sess. XXV. de Reform. cap. 12.*

(8) *Cap. Ad Apostolicam 20. h. t.*

Jure communi a decimarum solutione neminem excusari placuit. Non desunt tamen species, in quibus a decimis praestandis immunis quis esse potest. Ita quadragenali praescriptione potest quis ab impetitione Episcopi de decimis solvendis se tueri, uti Mauritano Episcopo rescripsit Alexander III. (1). Idem Pontifex ratam esse jussit compositionem circa decimas de Episcopi assensu initam (2). Postremo Romani Pontificis privilegio a decimis praestandis immunes esse possumus (3). Sane Paschalis II. monachos, et clericos coenobitas a decimis immunes fecit (4). Id privilegium, ubi latifundiis aucti sunt monachi, restrinxit Hadrianus IV., atque solis Fratibus Cisterciensis Ordinis, Templariis, et Hospitalariis *decimas laborum suorum*, quos propriis manibus colunt, indulgit; ceteris tantum novalium agrorum decimas remisit, quos propriis manibus, vel sumtibus exercebant (5). Verum cum Cistercienses Fratres privilegium ad eos quoque agros extendere, quos aut conducebant, aut locabant, Innocentius III. edixit, ut quae praedia post Concilium Lateranense IV. acquirerent, etsi propriis manibus forent exculta, decimationi sub-

(1) Cap. Ad aures 6. de Praescript. e. h.

(2) Cap. Statuimus 2. de Transaction. e. h.

(3) Cap. Dilecti 8. e. h. t.

(4) Can. Decimas 47. C. XVI. q. I.

(5) Cap. Ex parte 10. e. h. t.

subjacerent (1): quod et de Templariis, atque Hospitalariis intelligi voluit (2).

Quod ad *primitias* attinet, earum nomine primi fructus, qui e terra proveniunt, designantur. Earum institutum vetustissimum apud gentes plerasque omnes receptum. Judaei ex Divino praecepto primitias offerebant; et Christiani primitiarum usum sub Ecclesiae incunabula agnoverunt. At praeter novas spicas, et uvas nihil ad altare offerri licuit primitiarum nomine (3): cetera Episcopi domum deferebantur (4). Primitiis autem gratias Creatori agebant Christiani (5); iisque etiam sportula *sportulantibus fratribus* dabatur. Primitiae diu multumque in Ecclesia steterunt. Hodie ad eas exigendas recepti mores servari debent (6).

TITULUS XXII.

De Rerum Ecclesiasticarum Usu, et Administratione.

Explorati juris est, rerum Ecclesiasticarum dominium esse penes Ecclesiam, quas in religionis usum impendi, necesse est. Quapropter secundum ipsam offerentium mentem ex bonis Ec-

(1) Cap. Licet 11. eod.

(2) Cap. Nuper 34. eod.

(3) Can. Apost. 5. Can. 37. Cod. African.

(4) Can. Apost. 6.

(5) D. can. 6. Apostol.

(6) S. Thomas II. II. q. 8. art. 4.

Ecclesiasticis et clerici alendi, et pauperes sublevandi, et Ecclesiae aut reparandae, aut construendae, et sacra supellex aut comparanda, aut adservanda; quae sane omnia ad religionis cultum referuntur.

Et clericos quidem ex altari vivere oportet, quia dignus est operarius cibo suo (1). Qui enim ab altari, et sacrificiis recedere non debent, sed die ac nocte caelestibus, ac spiritualibus rebus inservire, ut ait Cyprianus (2), eos de altari vivere necesse omnino est. Quod autem clericis pro alimentis ab Ecclesia datur, non laboris merces est, sed vitae subsidium, ne a sacro ministerio avocentur. Quod gratis est acceptum, gratis dari debet; et qui in sacro ministerio suscipiuntur labores, extra commercium sunt. Quapropter non redditur sustentatio necessitatis a populo, quasi merces illis, qui sibi in caritate serviunt, sed tamquam stipendium, quo, ut possint laborare, pascantur (3). Alimenta autem frugalia clericis debentur, non ea, quae seculi pompam, et opulentiam demonstrent. Ad rem Patres Carthaginenses: *Episcopus mensam, ac victum pauperem habeat, et dignitatis suae auctoritatem fide, et vitae meritis quaerat*. Haec autem adeo vera sunt, ut clerici, qui aliunde habent, unde vivant, ab altari exhiberi frustra postulent, quod canones

Apo-

(1) Matth. X. 5.

(2) Cyprian. epist. 1.

(3) Augustin. lib. de Pastor. cap. 2.

Apostolici (1), et Antiocheni (2) diserte edicunt.

Post clericos ex Ecclesiae bonis pauperibus alimenta, quoad ejus fieri potest, praebere oportere, Patres passim inculcant: *Episcopus habeat rerum Ecclesiae potestatem, ut eas in omnes egentes dispenset*, ajunt Antiocheni Patres (3). Hinc Julianus Pomerius nihil aliud esse res Ecclesiae proclamat, nisi *vota fidelium, patrimonia pauperum, pretia peccatorum* (4).

Postremo ad Ecclesias seu aedificandas, seu restituendas, easque sacra supellectile exornandas Ecclesiastica bona impendi quoque debent. Certe Hieronymo laudantur et qui templa construunt splendidiora, et qui ornatorem supellectilem offerunt (5). Ceterum illud maxime cavere debet, ne, dum Ecclesiae auro, gemmisque praefulgent, pauperes egestate sordescant.

In commune Ecclesiae aerarium Ecclesiastici redditus collati olim Episcopi auctoritate administrabantur (6). Labente tempore, cum Episcopi a verbi praedicatione, et Sacramentorum administratione per id opus maxime abstraherentur, presbyteri, et diaconi in sollicitudinis par-

(1) Can. Apostol. 41.

(2) Conc. Antioch. can. 25.

(3) Conc. Antioch. d. can. 25.

(4) Julian. Pomer. de Vit. contemplat. lib. 11. cap. 9.

(5) Hieron. ep. 8. ad Demetriad.

(6) Conc. Gangren. can. 7. Conc. Antioch. can. 24.

partem fuerunt vocati (1). Quare in concilio Carthaginensi IV. cautum, ut *Episcopus gubernationem viduarum, pupillorum, ac peregrinorum non per seipsum, sed per Archipresbyterum, aut Archidiaconum agat* (2). Ecclesiasticis porro redditibus fidelium largitate amplificatis, Patribus Chalcedonensibus placuit, ut *Episcopi ex proprio clero Oeconomum haberent, ut nec sine testibus sit Ecclesiae administratio, nec res ejus dissipentur, et dedecus sacerdotio inuratur* (3). Quod si Episcopi, aut Metropolitae ab Oeconomis creandis cessarent, Metropolita, aut Patriarchae eorum negligentiam supplebat (4). Sed Oeconomi post beneficiorum institutionem ab usu recesserunt.

Ita quidem se res habebant, ubi Episcopus in vivis agebat. At, vacante Episcopali Sede, Ecclesiae regimen, atque Ecclesiastici aerarii procuratio ad Praesbyterium devolvebatur olim. Post Concilii Chalcedonensis tempora Oeconomis Ecclesiastici redditus commissi (5); licet in Occidente interdum visitatores Episcopi quemadmodum vacanti Ecclesiae accurrebant, et electionis Episcopi satagebant; ita Ecclesiasticum aerarium procurabant (6). Quicumque ve-

ro

(1) *Conc. Antioch. can. 25.*

(2) *Conc. Carthag. IV. can. 17.*

(3) *Conc. Chalced. can. 26.*

(4) *Conc. Nicaen. 11. can. 11.*

(5) *Conc. Chalced. can. 25.*

(6) *Gregor. M. Epist. lib. 11. 73.*

ro foret, vacante sede, Ecclesiasticorum bonorum administrator, ea in pios usus secundum Ecclesiasticas regulas impendebat: si quid supererat, Episcopo successori reservabat. Secundum eam disciplinam voluerunt Tridentini Patres, ut, mortuo Episcopo, unus, pluresve Oeconomi per Capitulum constituentur, qui et res Ecclesiae vacantis administrent, et suae administrationis Episcopo successori reddant rationes (1).

Porro cum vacantium Ecclesiarum bona mediis seculis passim diriperentur, Reges religionis, atque Ecclesiasticae disciplinae vindices earum custodiam susceperunt. Inde sensim invaluit, ut Ecclesiarum vacantium bona Regio aerario addicta in publicam utilitatem erogarentur. Id jus ordinarium in plerisque provinciis evasit, ex quo Regibus juribus initium factum. Isthac regalia a feudis fortasse derivata sub Callixto II. firmitatem suam acceperunt. Ea enim tempestate, sublati per *annulum*, et *baculum* investituris, Praelatis concessa sunt feuda, clausula adjecta, ut *facerent, quae ex regalibus deberent*. Ita jure optimo redditus feudorum, vacante Ecclesia, in Regium aerarium illati; quibus deinde accesserunt ceteri Ecclesiarum, et beneficiorum vacantium proventus; Romanis Pontificibus non contradicentibus (2).

In

(1) *Conc. Trid. sess. XXIV. de Ref. cap. 16.*

(2) *Cap. Ex diligenti de Jur. Patronat. in 1. Collect. Cap. Generali 13. de Elect. in VI.*

In Regno Siciliae sub Northmannico, et Svevico Principatu custodia Ecclesiarum vacantium ad Principes pertinebat: *omnes enim Ecclesiae in manu et protectione regia* esse declaravit Rogerius (1). Sed Regno ad Andegavenses delato, Ecclesiarum vacantium custodia Presbyterio cessit. Licet vero Ecclesiarum ubique vacantium redditus per *collectores*, et *subcollectores* Apostolicos in Pontificium aerarium inferrentur, exceptis tantum Ecclesiis Regiae nominationis, et beneficiis juris patronatus Regii, et feudalis; tamen in Regno Neapolitano Ecclesiarum, et beneficiorum vacantium redditus per Regios Oeconomos collecti in Montem Frumentarium deferebantur; quod providentissimus Ferdinandus IV. edixit.

TITULUS XXIII.

De Rebus Ecclesiae alienandis, vel non.

Alienationis nomine quaelibet dominii translatio quovis titulo facta designatur; ut venditio, donatio, permutatio, emphyteusis, ususfructus eo vocabulo contineantur. Quin et alienationes quoque censentur locationes ad longum tempus (2), transactiones (3), servorum manu-

(1) *Const. Pervenit de Administr. rer. Eccl. post mort. Prael.*

(2) *Duaren. lib. VII. cap. 9. de Sac. Minister.*

(3) *Cap. Veniens 8. e. de Transact.*

missiones (1), pignora, hypothecae (2), et quidquid denique res, redditu-que Ecclesiasticos imminuat. Alienationes autem rerum Ecclesiasticarum vetitae fuerunt qua Ecclesiasticis regulis (3), qua legibus Principum (4); ut et ipsis Romanis Pontificibus in res Ecclesiae id juris non sit (5); et Episcopi Sacramento in ordinatione de rebus Ecclesiae non alienandis discrete caveant (6).

Quamvis autem per Ecclesiasticas regulas quaevis alienatio vetita fuerit; non desunt tamen species, in quibus, necessitate, vel utilitate suadente, canones cessare placuit. Ita si captivi redimendi, aut pauperes alendi (7), si aes alienum dissolvendum (8), res Ecclesiae recte alienantur. Quin et quae res diutius detentae corrumpuntur (9), et res immobiles exigui pretii, veluti terrulae, vineolae (10), alienari non prohibentur.

Ex legitima causa factae alienationes ratae non habentur, nisi accedant sollemnitates ab Ecclesiasticis regulis praescriptae. Olim quidem rerum Ecclesiasticarum alienatio in synodo pro-

(1) *Cap. Co. sensus 3. e. h. t.*

(2) *L. 22. Cod. de Sacrosanct. Eccles.*

(3) *Conc. Carthag. V. can. 4.*

(4) *Novell. VII. cap. 1.*

(5) *Can. Non liceat 20. C. XII. q. 2.*

(6) *Cap. Ut super 8. h. t.*

(7) *Can. Aurum 14. Can. Gloria 15. C. XII. q. 2.*

(8) *Clement. 1. h. t. Cap. 1. de Pignorib.*

(9) *Extrap. Ambitiosae h. t.*

(10) *Can. Terrulas C. XII. q. 2.*